

PRAKTYCZNA GRAMATYKA JĘZYKA NIDERLANDZKIEGO

YOLANDE SPAANS & EWA FIUK

LEIDEN

2007

Wersja 1.1

**Copyright © 2007 Yolande Spaans & Ewa Fiuk. Wszelkie prawa zastrzeżone.
Powielanie i/lub rozpowszechnianie niniejszej gramatyki lub jej części bez pisemnej
zgody autorów jest zabronione.**

SPIS TREŚCI

1.	Alfabet i pisownia	2
2.	Szyk wyrazów w zdaniu (1): zagadnienia podstawowe	5
3.	Zaimek (1): zaimek osobowy	5
4.	Czasownik (1): czas teraźniejszy regularny	7
5.	Czasownik (2): czas teraźniejszy nieregularny	9
6.	Zdanie pytające	11
7.	Rzeczownik	13
8.	Rodzajnik	16
9.	Przymiotnik	17
10.	Przeczenie	20
11.	Zaimek (2): zaimek wskazujący	23
12.	<i>Er</i>	23
13.	Czasownik (3): tryb rozkazujący	27
14.	Czasownik (4): czasowniki wyrażające pozycję	27
15.	Zaimek (3): zaimek dzierżawczy, zwrotny, wzajemny	28
16.	Czasownik (5): czas przeszły prosty regularny	29
17.	Czasownik (6): czas przeszły złożony regularny	32
18.	Czasownik (7): czas przeszły prosty i złożony nieregularny	34
19.	Szyk wyrazów w zdaniu (2): zagadnienia dodatkowe	35
20.	Czasownik (8): bezokolicznik z i bez <i>te</i>	37
21.	Czasownik (9): czas przyszły	39
22.	Czasownik (10): strona bierna	40
23.	Zdanie złożone (1): współrzędnie	41
24.	Zdanie złożone (2): podrzędnie	41
25.	Zaimek (4): zaimek względny	45
26.	Zdanie względne	47
27.	Czasownik (11): czasowniki rozdzielnie- i nierozdzielniezłożone	47

Załączniki

I	Czasowniki nieregularne	51
II	Liczebniki	57
III	Jednostki miar	59
IV	Określenia czasu	61
V	Przymyki	65
VI	Przysłówki	71
VII	Oдноśniki do osób i rzeczy	74
VIII	Podstawowe pojęcia gramatyczne	77

1. Alfabet i pisownia

a. Alfabet

Wielka litera	Mała litera	Wymowa niderlandzka	Wymowa polska ¹	Przykład z języka niderlandzkiego
A	a	aa ²	aa	straat, water
B	b	bee	bej	baard, beter
C	c	see	sej	centimeter ³
D	d	dee	dej	daar, draak
E	e	ee	ej	veel, mee
F	f	ef	ef	fles, foto
G	g	gee	(-) ⁴	gaar, geven
H	h	haa	ha	haan, heet
I	i	ie	i	bikini
J	j	jee	jej	ja, jaar
K	k	kaa	ka	kaas, keel
L	l	el	el	laat, lepel
M	m	em	em	maar, meter
N	n	en	en	naar, nee
O	o	oo	oł	boot, foto
P	p	pee	pej	paard, peen
Q	q	kuu	kju	quota
R	r	er	er	raar, rebus
S	s	es	es	straat, steel
T	t	tee	tej	traan, totaal
U	u	uu	(-) ⁵	buur, zuur
V	v	vee	fej	vaar, veel
W	w	wee	wej	water, weet
X	x	iks	iks	extra
Y	y	ij	ej	trein, wijn
Z	z	zet	zet	zebra, zomer

Wielkiej litery używa się:

- na początku nowego zdania
- w pierwszym (a nie we wszystkich!) wyrazie tytułów książek, filmów itp.
- w pisowni imion i nazwisk
- w nazwach świąt, wydarzeń historycznych oraz nazw er i epok
- w imionach i tytułach świętych
- w nazwach państw i obszarów geograficznych, ich mieszkańców i języków oraz w przymiotnikach utworzonych od tych nazw

¹ Odpowiednik polski

² Podwojona samogłoska ‘a’ oznacza, że chodzi tu o ‘długie a’, czyli takie ‘a’, które jest trochę dłużej wypowiedziane niż polskie ‘a’.

³ Niderlandzkie c przed samogłoskami e i i jest wymawiane jak polskie s. W innych przypadkach wymawia się tą spółgłoskę jak polskie k.

⁴ Wymowa podobna do szkockiego ‘ch’ w wyrazie loch.

⁵ Wymowa podobna do niemieckiego ‘ü’ z wyrazu über.

- we wszystkich innych nazwach geograficznych, nazwach ulic, miast i ich mieszkańców, rzek, jezior.

Kilka przykładów:

Hij is Nederlander.

On jest holendrem.

Hij woont in Amsterdam.

(On) mieszka w Amsterdamie.

Hij woont in de Beethovenstraat.

(On) mieszka na Beethovenstraat.

Zijn naam is Jan Jansen.

On ma na imię Jan Jansen.

Hij leest *Lof der zotheid* van Erasmus.

(On) czyta *Pochwałę Głupoty* Erazma z Rotterdamu.

Erasmus was een Nederlandse geleerde.

Erazm był niderlandzkim uczonym.

b. Pisownia

Alfabet niderlandzki posiada pięć samogłosek: **a, e, i, o** oraz **u**. Samogłoski te mogą być wymawiane jako głoski *długie* lub *krótkie*: **ā/ǎ, ē/ě, ī/ĭ, ō/ō** oraz **ū/ŭ**. Bardzo ważne jest rozróżnianie głosek długich i krótkich, ponieważ jest w języku niderlandzkim dużo tzw. par minimalnych⁶, które różnią się w wymowie jedynie długością samogłoski:

wyrazy z krótką samogłoską		wyrazy z długą samogłoską	
man	mężczyzna	maan	księżyc
tak	zadanie	taak	gałąź
ram	ram	raam	okno
bon	paragon	boon	fasola
zon	słońce	zoon	syn
wil	wola	wiel ⁷	koło

Zanim przejdziemy do zasad pisowni, zostaną omówione *sylaby* oraz dzielenie wyrazów na sylaby.

Rozróżniamy *dwa rodzaje* sylab: sylaby otwarte i sylaby zamknięte. *Sylaby otwarte* kończą się samogłoską, natomiast *sylaby zamknięte* spółgłoską. Wyrazy mogą być jedno- lub wielosylabowe. Można je rozróżnić poprzez wolne wymówienie wyrazu.

Jeżeli w środku wyrazu znajduje się spółgłoska, to granica sylab będzie z reguły *przed* tą spółgłoską: ma-nen, ra-men, zo-nen. Jeśli są to dwie spółgłoski to podział nastąpi *między* nimi: man-nen, bus-sen, ken-nen.

Przykłady wyrazów jednosylabowych:

man	mężczyzna
maan	księżyc
ma	mama

Pierwsze dwa przykłady to sylaby zamknięte, ponieważ kończą się spółgłoską. Trzeci wyraz to natomiast przykład sylaby otwartej. Ostatnia jej litera to samogłoska.

⁶ Wyrazy o bardzo podobnej pisowni, ale zupełnie innym znaczeniu. Parą minimalną jest w języku polskim np. mąka – męka. **ą** i **ę** mogą być dla obcokrajowców uczących się języka polskiego trudne do rozróżnienia, jednak poprawne użycie ich jest bardzo ważne.

⁷ Długie **ī** to w pisowni zazwyczaj **ie**, zarówno w sylabach *zamkniętych* jak i *otwartych*. Zdarzają się jednak wyjątki: w niektórych wyrazach (jak np. **benzine**, **Afrika**) długie **ī** w sylabie otwartej pisane jest jako **i**.

Przykłady wyrazów wielosylabowych:

Eu-ro-pa	Europa
ta-fel	stół
con-so-nant	spółgłoska

Wyraz **Europa** składa się z trzech sylab otwartych. **Tafel** ma dwie sylaby: jedną otwartą i jedną zamkniętą. Wyraz **consonant** ma natomiast jedną sylabę zamkniętą, jedną otwartą a następnie znów sylabę zamkniętą.

Samogłoska *znajdująca się w sylabie* może być długa lub krótka. Oto zasady dotyczące poprawnej *pisowni*:

1. *długą* samogłoskę w sylabie *zamkniętej* pisze się przy użyciu dwóch liter:
maan, rood, buur
2. *długą* samogłoskę w sylabie *otwartej* pisze się przy użyciu jednej litery:
ma-nen, ro-de, bu-ren⁸
3. *krótką* samogłoskę w sylabie *zamkniętej* pisze się przy użyciu jednej litery:
man, bon, wit, zit. Gdy taki wyraz otrzyma przyrostek (np. przy tworzeniu liczby mnogiej), należy podwoić spółgłoskę, aby samogłoska w niej zawarta pozostała krótka: man-nen, bon-nen, wit-te, zit-ten.

Kiedy wymawiać daną samogłoskę krótko, a kiedy długo?

1. samogłoskę wyrażoną *dwoma literami (aa, ee, ie, oo, uu)* w sylabie *zamkniętej* wymawiamy jako głoskę *długą*: maan, rood, buur;
2. samogłoskę wyrażoną *jedną literą (a, e, i, o, u)* w sylabie *otwartej* wymawiamy jako głoskę *długą*: ma-nen, bi-ki-ni, rode, buren;
3. samogłoskę wyrażoną *jedną literą (a, e, i, o, u)* w sylabie *zamkniętej* wymawiamy jako głoskę *krótką*: man, bon, wit, zit.

Zasady te mają duże znaczenie:

- przy tworzeniu liczby mnogiej przez dodanie **-en**: maan → manen, man → mannen
- przy dodaniu **-e** do przymiotników: rood → rode, wit → witte
- w odmianie czasownika przez osoby: ik loop → zij lopen, ik zit → zij zitten

Inne zasady ortograficzne

Spółgłoskami, o których na pewno należy wspomnieć, są **f** oraz **s**. W sytuacji, gdy znajdzie się za tymi spółgłoskami samogłoska (np. w wyniku tworzenia liczby mnogiej rzeczowników lub przy odmianie czasownika przez osoby) **f** zmienia się w **v**, a **s** w **z**: graaf → graven, kaas → kazen.

Należy zauważyć, że w języku niderlandzkim *niespotykane* są podwójne spółgłoski na końcu wyrazu. Dlatego też pisownia wyrazów jak ***kenn** i ***mann** jest niepoprawna.⁹ Poprawne formy to **ken** i **man**.

⁸ Wyjątkiem jest tu pisownia długiego **ī**, które w sylabach otwartych pisze się za pomocą dwóch liter (**ie**): **wie-len**, **kie-zen**.

⁹ * przed wyrazem, wyrażeniem lub zdaniem oznacza, że dana forma, wyrażenie jest niepoprawne gramatycznie.

2. Szyk wyrazów w zdaniu (1): zagadnienia podstawowe

Zanim przejdziemy do omówienia zaimków i odmiany czasownika, powinniśmy coś powiedzieć o szyku wyrazów w zdaniu. W zdaniu głównym¹⁰ *forma osobowa czasownika* zawsze zajmuje *drugą* pozycję. Normalny szyk wyrazów to: **rzeczownik/zaimek (podmiot) – osobowa forma czasownika (orzeczenie)** – reszta zdania:

Mark leest vandaag een boek. Marek czyta dzisiaj książkę.

Na pierwszym miejscu w zdaniu może się znaleźć zamiast podmiotu jakaś inna część zdania. W takiej sytuacji podmiot zmienia swoje miejsce i wędruje na trzecią pozycję, zaraz za czasownikiem. Szyk zdania wygląda w takim wypadku następująco:
X – **osobowa forma czasownika (orzeczenie)** – **rzeczownik/zaimek (podmiot)** – reszta zdania:

Vandaag **leest Mark** een boek. Dzisiaj czyta Marek książkę.

W sytuacji, gdy podmiot zdania znajduje się za czasownikiem, mówimy wówczas o *inwersji*. Pomiedzy podmiotem a formą osobową czasownika (także przy inwersji) nie mogą znaleźć się inne części zdania. W zdaniach głównych inwersja jest dość częstym zjawiskiem. Więcej o szyku zdania dowiesz się w rozdziale 19. Inwersja w zdaniach pytających została natomiast omówiona w rozdziale 6.

3. Zaimek (1): zaimek osobowy¹¹

Rozróżniamy dwie formy zaimków osobowych: formę podmiotową i formę dopełnieniową. Forma dopełnieniowa jest używana, jak sama nazwa na to wskazuje, do wyrażenia dopełnienia, ale również w różnego typu wyrażeniach przyimkowych. Polskie odpowiedniki niderlandzkich zaimków formy mogą znajdować się w różnych przypadkach gramatycznych, oprócz mianownika.

Ik zie **hem** morgen.
Ik wacht op **hem**.

Zobaczę się z nim (narzędnik) jutro.
Czekam na niego (biernik).

¹⁰ Mamy tu na myśli zdanie oznajmujące.

¹¹ Formy zaimków osobowych w języku niderlandzkim to jedno z pozostałości systemu przypadków gramatycznych, który kiedyś istniał.

forma podmiotowa			forma dopełnieniowa	
<i>l. pojedyncza</i>	1. ik	ja	me/mij	mnie, mi,
	2. je/jij	ty	je/jou	mną, ciebie, cię, tobie, ci, tobą
	u	Pan/Pani/Państwo	u	Pana, Panu, Panem itd.
	3. hij	on	hem ¹²	jego, go, niego, jemu, mu, niemu, nim
	ze/zij	ona	haar ¹³	jej, niej, ją, nią
	het	to	het ¹⁴	jego, go, niego, jemu, mu, niemu, je, nie, nim
<i>l. mnoga</i>	1. we/wij	my	ons	nas, nam, nami
	2. jullie	wy	jullie	was, wam, wami
	3. ze/zij	oni/one	ze/hen/hun ¹⁵	ich, nich, im, nim, je, nie, nimi

Najczęściej używane są zredukowane formy podmiotowe **je**, **ze** i **we**. Formy pełne **jij**, **zij** i **wij** są używane, gdy chce się je w zdaniu wyróżnić (np. niet **jij**, maar **hij**, niet ty, lecz on). To samo dotyczy form dopełnieniowych. Najczęściej używa się form **me**, **je** i **ze**. **Mij**, **jou** i **hen/hun** używa się dla zaakcentowania tych form.

W języku niderlandzkim można się do kogoś zwrócić na dwa sposoby (w *drugiej* osobie liczby pojedynczej lub mnogiej): *nieformalnie* lub *formalnie*: nieformalnie przy użyciu **je/jij** (l. poj.) lub **jullie** (l. mn.) oraz formalnie przy użyciu **u** (l. poj./ l. mn.). **U** zawsze używa się z czasownikiem w liczbie pojedynczej (nawet jeśli zwracamy się do większej liczby osób).

Formalne **u** słyszy się w rozmowach osób sobie obcych lub w rozmowach ze starszymi osobami. Formy nieformalne **je/jij** są używane w rozmowach rodziców z dziećmi i pomiędzy znajomymi.

¹² W języku mówionym: ***m**.

¹³ W języku mówionym: **d'r**.

¹⁴ **Het** w języku mówionym to ***t**. ***t** może występować zarówno jako forma podmiotowa, jak i dopełnieniowa. Trzeba przy tym zaznaczyć, że forma dopełnieniowa **het** nie może być użyta po przyimku. W takiej sytuacji używa się wyrażenia z **er/daar** + przyimek. Więcej informacji o **er** znajdziesz w rozdziale 12.

¹⁵ Forma **ze** odnosi się zarówno do osób jak i do rzeczy. Formy **hen** i **hun** odnoszą się jedynie do osób.

Język niderlandzki nie rozróżnia w liczbie mnogiej tak jak język polski rodzaju męsko- i niemęskoosobowego. W liczbie pojedynczej natomiast są tak samo trzy rodzaje: męski (**hij/hem**), żeński (**zij/haar**) i nijaki (**het/het**).

Na naszą uwagę zasługują formy dopełnieniowe trzeciej osoby liczby mnogiej. Forma **hen** (**ze**) używana jest jako dopełnienie *bliższe* oraz we wszystkich wyrażeniach przyimkowych, natomiast forma **hun** to według gramatyk forma dopełnienia *dalszego*.

Weźmy na przykład czasownik **zien** (widzieć). Ten czasownik wymaga dopełnienia bliższego (widzieć *kogoś*). Tak więc należy w tym wypadku użyć formy dopełnieniowej **hen** (**ze**):

Ik zie **de studenten**.
Ik zie **hen** (ze).

Widzę studentów.
Widzę ich.

Czasownik **geven** (dać) można użyć z *jednym dopełnieniem*. Jest to wtedy dopełnienie bliższe (dać *coś*):

Ik geef **een boek**.

Dam książkę.

Geven może mieć obok siebie też *dwa dopełnienia*. W takim wypadku jedno jest dopełnieniem bliższym, a drugie dalszym: dać *komuś* (dopełnienie dalsze) *coś* (dopełnienie bliższe). Forma **hun** występuje wtedy jako dopełnienie *dalsze*.¹⁶

Ik geef **de studenten** een boek.
Ik geef **hun** (ze) een boek.

Dam studentom książkę.
Dam im książkę.

Dopełnienie dalsze wyrażone samym zaimkiem może zostać zastąpione przy tym czasowniku poprzez wyrażenie przyimkowe z **aan** (dać *coś dla kogoś*). Po przyimku użyjesz wtedy **hen**:

Ik geef een boek **aan de studenten**.
Ik geef een boek **aan hen** (aan ze).

Dam książkę dla studentów.
Dam książkę dla nich.

4. Czasownik (1): czas teraźniejszy regularny

Większość czasowników w języku niderlandzkim kończy się przyrostkiem **-en** (**werken**, **maken**, **reizen**). Czasowniki te tworzą w sposób regularny czas teraźniejszy.

Aby móc poprawnie odmienić dany czasownik przez osoby, należy najpierw określić jego *rdzeń*. Oto sposób na znalezienie rdzenia czasownika oraz sposób na jego odmianę:

1. Odszukaj formę bezokolicznikową danego czasownika.¹⁷
2. Usuń przyrostek **-en**.
3. Jeśli to konieczne dopasuj pisownię:

¹⁶ Te reguły stały się już prawie czystą teorią. Holendrzy robią w użyciu tych form wiele błędów i używają **hen** i **hun** na przemian.

¹⁷ To jest forma, która jest podana w słowniku.

- a. jeśli samogłoska znajdująca się w części czasownika bez **-en** powinna być długa¹⁸, należy ją podwoić, gdy znajduje się za nią jedna spółgłoska
 - b. jeśli część bez przyrostka kończy się dwiema takimi samymi spółgłoskami lub dwoma identycznymi samogłoskami, usuń jedną z nich
 - c. jeśli po odjęciu **-en** litera kończąca wyraz to **z**, to należy ją zamienić na **s**
 - d. jeśli po odjęciu **-en** litera kończąca wyraz to **v**, to należy ją zamienić na **f**
- Otrzymany rezultat to *rdzeń wyrazu*.
4. Odmien czasownik przez osoby w następujący sposób:

ik	: tylko rdzeń wyrazu
je/jij, u	: rdzeń + t
hij, ze/zij, het	: rdzeń + t
we/wij	: forma bezokolicznikowa
jullie	: forma bezokolicznikowa
ze/zij	: forma bezokolicznikowa

Zilustrujemy te kroki za pomocą następujących czasowników: **bakken** (piec), **werken** (pracować), **maken** (robić), **reizen** (podróżować) i **verven** (malować).

Oto pierwsze trzy etapy dla tych czasowników:

1.	bakken	werken	maken	reizen	verven
2.	bakk-	werk-	mak-	reiz-	verv-
3.	bak	werk	maak	reis	verf

Etap czwarty:

ik	bak	werk	maak	reis	verf
je/jij, u	bakt	werkt	maakt	reist	verft
hij, ze/zij, het	bakt	werkt	maakt	reist	verft
we/wij	bakken	werken	maken	reizen	verven
jullie	bakken	werken	maken	reizen	verven
ze/zij	bakken	werken	maken	reizen	verven

W rozdziale drugim zazaczyliśmy, że inwersja jest w języku niderlandzkim dość częstym zjawiskiem. W wyniku inwersji podmiotowa forma **je/jij** zajmuje miejsce *po* czasownika w formie osobowej. W tym wypadku rdzeń + **t** traci **t**. To zjawisko nie ma miejsca przy użyciu **u** lub innych zaimków:

bak je/jij	werk je/jij	maak je/jij	reis je/jij	verf je/jij
bakt u	werkt u	maakt u	reist u	verft u

Jeśli rdzeń wyrazu kończy się na literę **t**, to nie dodaje się przy odmianie dodatkowego **t**. Jeśli natomiast rdzeń wyrazu kończy się na **-d** (co w języku mówionym brzmi jak **t**), należy wtedy dodać **t** według reguł omówionych powyżej. Zakończenie **-dt** wymawia się jak **t**.

Aby to zilustrować użyjemy następujących czasowników: **moeten** (musieć), **praten** (mówić), **zitten** (siedzieć), **worden** (stać się), **bidden** (modlić się).

¹⁸ Jeśli samogłoska w bezokoliczniku jest długa, to powinna być również długa w formie odmienionej.

Zaczynamy znowu od trzech pierwszych etapów:

1.	moeten	praten	zitten	worden	bidden
2.	moet-	prat-	zitt-	word-	bidd-
3.	moet	praat	zit	word	bid

Etap czwarty to odmiana przez osoby:

ik	moet	praat	zit	word	bid
je/jij, u	moet	praat	zit	wordt	bidt
hij, ze/zij, het	moet	praat	zit	wordt	bidt
we/wij	moeten	praten	zitten	worden	bidden
jullie	moeten	praten	zitten	worden	bidden
ze/zij	moeten	praten	zitten	worden	bidden

W przypadku inwersji przy podiotowej formie **je/jij** otrzymamy:

moet je/jij	praat je/jij	zit je/jij	word je/jij	bid je/jij
-------------	--------------	------------	-------------	------------

5. Czasownik (2): czas teraźniejszy nieregularny

a. Czasowniki kończące się przyrostkiem *-n* a nie *-en*

Chodzi nam tu o czasowniki typu **gaan** (iść), **slaan** (bić), **staan** (stać), **doen** (robić) i **zien** (widzieć).

Aby znaleźć rdzeń czasownika należy usunąć w takim przypadku przyrostek **-n**, a nie jak to miało miejsce wcześniej **-en**. Reszta reguł postępowania pozostaje bez zmian:

1.	gaan	slaan	staan	doen	zien
2.	gaa-	slaa-	staa-	doe-	zie-
3.	ga	sla	sta	doe	zie

Etap czwarty to:

ik	ga	sla	sta	doe	zie
je/jij, u	gaat	slaat	staat	doet	ziet
hij, ze/zij, het	gaat	slaat	staat	doet	ziet
we/wij	gaan	slaan	staan	doen	zien
jullie	gaan	slaan	staan	doen	zien
ze/zij	gaan	slaan	staan	doen	zien

Ale:

ga je	sla je	sta je	doe je	zie je
-------	--------	--------	--------	--------

b. *Komen*

Czasownik **komen** (przyść) ma krótką samogłoskę w liczbie pojedynczej, ale długą w liczbie mnogiej:

ik	kom
je/jij, u	komt
hij, ze/zij, het	komt
we/wij	komen
jullie	komen
ze/zij	komen

c. *Zijn i hebben*

Nieregularnie odmieniają się również czasowniki **zijn** (być) i **hebben** (mieć):

ik	ben	heb
je/jij, u	bent	hebt
hij, ze/zij, het	is	heeft
we/wij	zijn	hebben
jullie	zijn	hebben
ze/zij	zijn	hebben

Dla zaimka **u** może być użyta zarówno forma drugiej, jak i trzeciej osoby liczby pojedynczej czasownika **hebben**: **u hebt** i **u heeft**.¹⁹

d. Czasowniki modalne

Ostatnią grupą czasowników odmienianych nieregularnie są czasowniki modalne: **kunnen** (móc, potrafić), **zullen** (wyrażenie powinności i przyszłości), **mogen** (mieć pozwolenie) i **willen** (chcieć). Te czasowniki mają tylko dwie formy w czasie teraźniejszym: jedną dla liczby pojedynczej i jedną dla liczby mnogiej:

ik	kan	zal	mag	wil
je/jij, u	kan	zal	mag	wil
hij, ze/zij, het	kan	zal	mag	wil
we/wij	kunnen	zullen	mogen	willen
jullie	kunnen	zullen	mogen	willen
ze/zij	kunnen	zullen	mogen	willen

Dla drugiej osoby liczby pojedynczej istnieją również formy regularne z końcówką **-t**. Występują one głównie w formalnym języku pisany:

je/jij, u	kunt	zult	-	wilt
-----------	------	------	---	------

¹⁹ Zobacz również rozdział 15 i formy zaimka zwrotnego dla **u**.

Czasownik modalny **moeten** (musieć) odmienia się, jak to już wcześniej widzieliśmy, regularnie.

Należy zauważyć, że czasowniki modalne zawsze występują w zdaniu z bezokolicznikiem *bez te*. Bezokolicznik ten znajduje się wtedy na końcu zdania:

Ik kan goed zwemmen .	Potrafię dobrze pływać.
Ik zal je morgen bellen .	Zadzwonię jutro do ciebie.
Ik wil dit boek lezen .	Chcę przeczytać tę książkę.

Szyk zdania omówimy w rozdziale 19. O bezokoliczniku z lub bez **te** można czegoś więcej się dowiedzieć w rozdziale 20.

6. Zdanie pytające

Rozróżnia się dwa rodzaje zdań pytających w języku niderlandzkim. Pytanie może się rozpoczynać osobową formą czasownika (tzw. pytania *roztrzygnięcia*, na które odpowiada się *tak lub nie*) lub zaimkiem pytającym (tzw. pytania *dopełnieniowe*).

Jeśli pytanie rozpoczyna się od osobowej formy czasownika, to zaraz za nią na drugim miejscu w zdaniu stoi podmiot. Mamy tu więc do czynienia z inwersją.

Przykłady pytań *roztrzygnięcia*:

Komen jullie vanavond?	Przyjdziecie dziś wieczorem?
Studeer jij in Leiden?	Studiujesz w Lejdzie?
Wachten jullie op ons?	Czekacie na nas?
Houden jullie van muziek?	Lubicie muzykę?

Jeśli pytanie rozpoczyna się *zaimkiem pytającym*, wtedy osobowa forma czasownika zajmuje drugą pozycję, a podmiot trzecią.

Zaimki pytające to:

wie? ²⁰	kto?
wat?	co?
waar?	gdzie?
welk(e)? ²¹	jaki/a/ie, który/a/e?
waarom?	dlaczego?
wanneer?	kiedy?
hoe?	jak?

²⁰ Zaimek pytający **wie**, występujący w funkcji podmiotu, poprzedza zazwyczaj czasownik w liczbie pojedynczej.

²¹ Zaimek osobowy **welk** jest używany w kombinacji z rzeczownikiem rodzaju nijakiego w l.poj., natomiast **welke** z rzeczownikami rodzaju żeńskiego lub męskiego w l.poj. i rzeczownikami wszystkich rodzajów w l.mn.

Przykłady pytań *dopelnieniowych*:

Wie is je docent?	Kto jest twoim nauczycielem?
Wat doe je morgen?	Co jutro robisz?
Waar is de auto?	Gdzie jest samochód?
Welke fiets is van jou? ²²	Który rower należy do ciebie?
Welk boek lees je?	Którą/jaką książkę czytasz?
Welke boeken koop je?	Które/jakie książki kupujesz?
Waarom kom je niet?	Dlaczego nie przyjdiesz?
Wanneer kom je?	Kiedy przyjdiesz?
Hoe gaat het met je?	Jak się masz?

Zaimek pytający **hoe** może występować w połączeniu z innymi wyrazami:

hoeveel?	jak dużo/ jak wiele?
hoe lang?	jak długo?
hoe laat?	jak późno/ kiedy?
hoe ver?	jak daleko?
hoe groot?	jak dużo/y/a?
hoe klein?	jak mało/y/a?
itd.	

Zaimki pytające mogą się łączyć z *przyimkami*. Rozróżniamy dwa rodzaje połączeń:

- przyimek + **wie**, jeśli pytamy o osoby
- **waar** + przyimek, jeśli pytamy o rzeczy²³

Przykłady pytań:

Aan wie denk je?	O kim myślisz?
Waar denk je?	O czym myślisz?
Waar denk je aan ?	O czym myślisz?
Op wie wacht je?	Na kogo czekasz?
Waarop wacht je?	Na co czekasz?
Waar wacht je op ?	Na co czekasz?

Połączenie **waar** + przyimek rzadko występuje w formie jednego wyrazu. Zazwyczaj **waar** znajduje się na początku pytania, a przyimek na jego końcu.

²² Kombinacja przyimka **van** i zaimka osobowego została omówiona w rozdziale 15.

²³ Połączenie **waar** + przyimek występuje w znaczeniu nieistniejącej kombinacji przyimek + **wat**, np. *z czym to waarmee*.

7. Rzeczownik

a. Rodzaj gramatyczny

Rodzaj gramatyczny wyraża się rodzajnikiem określonym **de** (dla wyrazów rodzaju męskiego i żeńskiego) oraz **het** (dla wyrazów rodzaju nijakiego). W liczbie mnogiej wyrazy wszystkich rodzajów mają rodzajnik określony **de**. Czy wyraz jest rodzaju męskiego czy żeńskiego nie jest w języku niderlandzkim najważniejsze. Ważne jest natomiast, czy dany wyraz to **de**-wyraz, czy **het**-wyraz, ponieważ ma to wpływ na użycie odpowiedniej formy przymiotnika, zaimka wskazującego, względnego itd., o czym się wkrótce przekonamy. Nauka nowych słówek nie powinna się dlatego ograniczać do ich formy, tylko występować w *kombinacji* z rodzajnikiem. Dobry słownik określa, czy dane słowo to **de**-wyraz, czy **het**-wyraz, lub podaje jego rodzaj gramatyczny.

W przypadku *rzeczowników złożonych* (składających się z dwóch lub większej ilości wyrazów pisanych razem) rodzaj takiego rzeczownika i zarazem jego rodzajnik determinuje *ostatni* jego człon:

het huis + de deur =	de huisdeur	dom + drzwi =	drzwi do domu
de oefening + het boek =	het oefeningenboek	ćwiczenie + książka =	książka do ćwiczeń

b. Liczba mnoga²⁴

Liczbę mnogą tworzy się przy pomocy trzech przyrostków: **-s/-'s**, **-eren** i **-en**. Największą grupę stanowią rzeczowniki o liczbie mnogiej z przyrostkiem **-en**, natomiast najmniejszą grupę tworzą rzeczowniki, które w liczbie mnogiej kończą się na **-eren**.

• Liczba mnoga przy użyciu **-s/-'s**

Rzeczowniki, składające się z dwóch lub większej ilości sylab i kończące się *nieakcentowanym* **-el**, **-em**, **-en**, **-er**, lub **-je**, otrzymują w liczbie mnogiej przedrostek **-s**:

de tafel	de tafels	stół
de bodem	de bodems	dno
de wagen	de wagens	pojazd
de kamer	de kamers	pokój
het meisje	de meisjes	dziewczynka

Rzeczowniki o następujących końcówkach: **-a**, **-é**, **-i**, **-o**, **-u** lub **-y** tworzą liczbę mnogą poprzez dodanie **-'s** lub **-s**:

de opa	de opa's	dziadek
de taxi	de taxi's	taksówka
de kilo	de kilo's	kilo

²⁴ Przy użyciu niektórych jednostek miar używana jest liczba pojedyncza, mimo że bardziej logiczna wydawałaby się liczba mnoga: **3 euro**, **3 kilometer**, **3 jaar** itd. Zob. załącznik III.

de accu	de accu's	akumulator
de baby	de baby's	noworodek
het café	de cafés	kawiarnia

Użycie apostrofu jest konieczne, gdy jego brak mógłby spowodować złą wymowę wyrazu: samogłoska **a** w wyrazie **opas** byłaby samogłoską krótką **ă** (jedna samogłoska w sylabie zamkniętej). Dzięki apostrofowi w **opa's** samogłoska ta pozostaje w liczbie mnogiej długa. To samo dotyczy **taxi** (kończy się długim **-ī**), **kilo** (długie **-ō**), **accu** (długie **-ū**) i **baby** (długie **-ī**).

Natomiast w wyrazie **café** akcent jest już zaznaczony poprzez **é**. Nie można się więc pomylić w przypadku nieuwzględnienia apostrofu. Forma **cafés** jest dlatego tak samo poprawna jak **café's**.

- **Liczba mnoga przy użyciu *-eren***

het kind	de kinderen	dziecko
het ei	de eieren	jajko
het blad	de bladeren ²⁵	liść

- **Liczba mnoga przy użyciu *-en***

de citroen	de citroenen	cytryna
de kaart	de kaarten	mapa, bilet
het park	de parken	park
het boek	de boeken	książka

Prosimy zwrócić uwagę na pisownię następujących wyrazów:

Z samogłoską *długą*:

de minuut	de minuten	minuta
de tomaat	de tomaten	pomidor
de week	de weken	tydzień

Z samogłoską *krótką*:

de bus	de bussen	autobus
de kat	de katten	kot
de bel	de bellen	dzwonek

Z końcówką *-ee* lub akcentowanym przyrostkiem *-ie*:

het idee	de ideeën ²⁶	pomysł
de industrie	de industrieën	przemysł

²⁵ W tym słowie samogłoska krótka w liczbie pojedynczej staje się samogłoską długą w liczbie mnogiej.

²⁶ Trema (dwa punkty nad e) wskazują początek kolejnej sylaby.

F na końcu rzeczownika zmienia się przy tworzeniu l. mnogiej zazwyczaj w **v**, **s** w **z**:²⁷

de golf	de golven	fala
de brief	de brieven	list
de reis	de reizen	podróż
de kaas	de kazen	ser
het huis	de huizen	dom
de prijs	de prijzen	cena

F i **s** *nie zmieniają się* w następujących wyrazach:

de fotograaf	de fotografen	fotograf
de mens	de mensen	człowiek
de wens	de wensen	życzenie
de kans	de kansen	szansa
de dans	de dansen	taniec
het kruis	de kruisen	krzyż

• Przypadki szczególne

Krótkie samogłoski w liczbie pojedynczej mogą czasami stać się długimi w liczbie mnogiej:

de dag	de dagen	dzień
het glas	de glazen	szklanka
de weg	de wegen	droga
het blad	de bladen ²⁸	gazeta codzienna

Inne zmiany samogłosek:

het schip	de schepen	statek
de stad	de steden	miasto
de koe	de koeien	krowa

c. Zdrobnienia wyrazów²⁹

Zdrobnienia wyrazów tworzy się poprzez dodanie do rzeczownika jednego z następujących przyrostków: **-je**, **-tje**, **-pje**, **-etje** lub **-kje**:

het boek	het boekje	książka
de brief	het briefje	list
de jas	het jasje	plaszcz, kurtka

²⁷ Nie ma to miejsca po krótkiej samogłosce: **kas** – **kassen**, **straf** – **straffen**.

²⁸ Wyraz **blad** ma dwie formy liczby mnogiej: **bladeren** (liście) i **bladen** (gazety).

²⁹ Ponieważ reguły dotyczące tworzenia zdrobnień wyrazów są bardzo skomplikowane, podajemy tutaj tylko kilka ich przykładów.

het verhaal	het verhaaltje	opowieść
de schoen	het schoentje	but
de vrouw	het vrouwtje	kobieta
de duw	het duwtje	pchnięcie
het ei	het eitje	jajko
de auto	het autootje	samochód
de boom	het boompje	drzewo
de film	het filmpje	film
de man	het mannetje	mężczyzna
de ring	het ringetje	pierścionek
de bal	het balletje	piłka
de weg	het weggetje	droga
de koning	het koninkje	król

Wszystkie zdrobnienia to **het**-wyrazy, czyli są to wyrazy rodzaju nijakiego.

8. Rodzajnik³⁰

Język niderlandzki posiada dwa typy rodzajnika: rodzajnik określony i nieokreślony. Rodzajniki określone to **de** i **het**, natomiast rodzajnik nieokreślony to **een**.³¹

Rodzajniki określone **de** i **het** bliżej określają, specyfikują rzeczownik, który poprzedzają. **De** używa się przed rzeczownikami rodzaju męskiego i żeńskiego w liczbie pojedynczej, **het** natomiast przed rzeczownikami rodzaju nijakiego. W liczbie mnogiej jest jeden rodzajnik określony dla wszystkich rzeczowników **de**:

de school	de scholen	szkoła
het huis	de huizen	dom

Rodzajnik nieokreślony **een** sprawia, że rzeczownik za nim stojący *nie jest bliżej określony, specyfikowany*. Używa się go tylko w liczbie pojedynczej dla wszystkich rodzajów, w liczbie mnogiej nieokreślone rzeczowniki nie posiadają natomiast rodzajnika:

Daar zit een man.	Tam siedzi (jakiś) mężczyzna.
Daar zitten mannen.	Tam siedzą (jacyś) mężczyźni.

³⁰ Mimo, że system przypadków zniknął z języka niderlandzkiego, jego pewne pozostałości się zachowały. I tak na przykład 's w takich przysłówkach jak 's **morgens** (rankiem), 's **middags** (w południe), 's **zomers** (latem) to taka pozostałość po rodzajniku w innym przypadku niż w mianowniku. To 's jest skrótem od **des**, które jest rodzajnikiem **de** w dopełniaczu. –s na końcu rzeczownika świadczy również o tym przypadku.

³¹ Rodzajnika nieokreślonego **een** (w języku angielskim to *an/a*) nie należy mylić z liczebnikiem **een** (w języku angielskim to *one*). Jest między nimi różnica w wymowie: nieokreślony rodzajnik **een** ma nieakcentowaną samogłoskę **e**, natomiast liczebnik **een** zawiera w sobie długą akcentowaną samogłoskę **ē**.

Poprawne użycie rodzajników określonych i nieokreślonych sprawia często niemało kłopotów native-speakerom takich języków słowiańskich jak język polski, ponieważ są to formy charakterystyczne m.in. dla języków germańskich a nie słowiańskich. Dla uproszczenia można powiedzieć, że jeśli się o czymś wspomina po raz pierwszy, to robi się to za pomocą rodzajnika nieokreślonego, ponieważ rzecz/osoba ta nie została jeszcze bliżej określona w rozmowie. Następnie kontynuujemy rozmowę o tej (już nam znanej) rzeczy/ osobie przy użyciu rodzajników określonych:

Daar zit **een** man.
De man is oud.

Tam siedzi (jakiś) mężczyzna.
(Ten) mężczyzna jest stary.

Rzeczowniki *niepoliczalne* (rzeczowniki abstrakcyjne, nazwy substancji, materiałów) nigdy nie są poprzedzone rodzajnikiem nieokreślonym.³²

Is er nog koffie?
Wil je suiker in je thee?

Jest jeszcze kawa?
Chcesz jeszcze trochę cukru do herbaty?

Rodzajnika nie używa się również w przypadkach następującego typu:

Jan is Nederlander.
Hij is lid van een voetbalclub.
Juan is buitenlander.
Hij is docent Engels.

Jan jest holendrem.
On jest członkiem klubu piłkarskiego.
Juan jest cudzoziemcem.
On jest nauczycielem angielskiego.

9. Przymiotnik

Przymiotniki występują w zdaniu przed rzeczownikiem lub samodzielnie.

- **Użycie samodzielne**

Przymiotniki, które występują *samodzielnie* nie zmieniają swojej formy:

De school is groot.
Die scholen zijn groot.
Ik vind die school groot.

Szkoła jest duża.
Tamte szkoły są duże.
Uważam szkołę za dużą. (Moim zdaniem tamta szkoła jest duża.)

Het huis is mooi.
Die huizen zijn mooi.
Ik vind dat huis mooi.

Dom jest ładny.
Tamte domy są ładne.
Uważam dom za ładny. (Moim zdaniem tamten dom jest ładny.)

³² Rzeczowniki niepoliczalne to na przykład: **gas** (gaz), **koffie** (kawa), **olie** (olej), **zilver** (srebro), **water** (woda).

- **Użycie przed rzeczownikiem**

Jeśli przymiotnik znajduje się *przed rzeczownikiem*, to jego forma ulega zmianie w zależności od rodzajnika i liczby danego rzeczownika. W *większości* wypadków do przymiotnika dodaje się **-e**. Należy pamiętać o ewentualnym dopasowaniu pisowni przymiotnika.

de -wyrazy		het -wyrazy	
<i>l.pojedyncza</i>	<i>l.mnoga</i>	<i>l.pojedyncza</i>	<i>l.mnoga</i>
de grote school	de grote scholen	het mooie huis	de mooie huizen
een grote school	grote scholen	een mooi huis	mooie huizen

W przedstawionej tabeli powyżej widać, że we wszystkich przypadkach (za wyjątkiem jednego) przymiotnik przed rzeczownikiem otrzymuje przyrostek **-e**. Przymiotnik nie otrzyma **-e**, jeśli zostaną spełnione wszystkie trzy z następujących warunków:

1. rzeczownik jest rodzaju nijakiego, więc jest to **het**-wyraz
2. rzeczownik jest w liczbie pojedynczej
3. rzeczownik ten występuje z rodzajnikiem nieokreślonym **een**³³, gdyż nie jest on bliżej określony³⁴

Pewna ograniczona grupa przymiotników *nigdy* nie otrzymuje zakończenia **-e**:

- przymiotniki określające materiał bądź substancję, kończące się głównie przyrostkiem **-en**:
gouden (złoty/a/e), katoenen (bawełniany/a/e), plastic (plastikowy/a/e), aluminium (aluminiowy/a/e)
- imiesłowy przymiotnikowe bierne o zakończeniu **-en**:
gebakken (pieczony/a/e), gesloten (zamknięty/a/e)
- przymiotniki o zakończeniu **-en**:
eigen (własny/a/e), open (otwarty/a/e), tevreden (zadowolony/a/e), verleden (przeszły/a/e).

Przykłady:

de gouden ring	złoty pierścionek
het aluminium frame	rama aluminiowa
de gesloten deur	zamknięte drzwi
het gebakken brood	pieczony chleb
mijn eigen huis	mój własny dom
de tevreden klant	zadowolony klient

³³ Lub z jego zaprzeczeniem **geen** (rozdział 10). Porównaj: een grote stad – geen grote stad / een **groot** huis – geen **groot** huis.

³⁴ Reguła ta nie dotyczy rzeczowników niepoliczalnych rodzaju nijakiego: Mmmm, lekker bier! (Mmmm, pyszne piwo!).

Stopniopwanie przymiotników

- Tworzenie stopnia wyższego i najwyższego przymiotników

Stopień wyższy tworzy się poprzez dodanie do przymiotnika przyrostka **-er**; przymiotniki kończące się na literę **-r** otrzymują **-der**. *Stopień najwyższy* występuje po dodaniu **-st(e)**:

przymiotnik		stopień wyższy	stopień najwyższy
mooi	ładny	mooier	mooist(e)
groot	duży	groter	grootst(e)
klein	mały	kleiner	kleinst(e)
duur	drogi	duurder	duurst(e)

- Użycie samodzielne

Tak jak przymiotniki w stopniu równym, przymiotniki w *stopniu wyższym* i *najwyższym* nie otrzymują zakończenia **-e**, jeśli są one użyte samodzielnie:

De school is groot.	Szkoła jest duża.
Deze school is groter.	Ta szkoła jest większa.
Deze school is het grootst. ³⁵	Ta szkoła jest największa.
Het huis is mooi.	Dom jest ładny.
Dit huis is mooier.	Ten dom jest ładniejszy.
Dit huis is het mooist.	Ten dom jest najładniejszy.

- Użycie przed rzeczownikiem

Jeśli przymiotnik w *stopniu wyższym* znajduje się przed rzeczownikiem, to należy respektować reguły dodania **-e (+/- -e)**:

de-wyrazy		het-wyrazy	
<i>l.pojedyncza</i>	<i>l.mnoga</i>	<i>l.pojedyncza</i>	<i>l.mnoga</i>
de grotere school	de grotere scholen	het mooiere huis	de mooiere huizen
een grotere school	grotere scholen	een mooier huis	mooiere huizen

Jeśli przymiotnik w *stopniu najwyższym* znajduje się przed rzeczownikiem, to należy *zawsze* dodać **-e**:

de-wyrazy		het-wyrazy	
<i>l.pojedyncza</i>	<i>l.mnoga</i>	<i>l.pojedyncza</i>	<i>l.mnoga</i>
de grootste school	de grootste scholen	het mooiste huis	de mooiste huizen

³⁵ W języku mówionym często słyszy się na końcu wyrazu **-e**.

- **Użycie w porównaniach**

W *porównaniach* używa się najczęściej formy **dan** (niż):

Deze school is groter dan die school.	Ta szkoła jest większa niż tamta szkoła.
Dit huis is mooier dan dat huis.	Ten dom jest ładniejszy niż tamten dom.

Do porównań może zostać użyta również następująca konstrukcja:

Deze school is twemaal zo groot als die school.	Ta szkoła jest dwa razy większa niż tamta szkoła.
Dit huis is tien keer zo mooi als dat huis.	Ten dom jest dziesięć razy ładniejszy niż tamten dom.

Nie ma różnicy w znaczeniu konstrukcji **even ... als** (tak samo ... jak) i **even ...** (tak samo ...):

Deze school is even groot als die school.	Ta szkoła jest tak samo duża jak tamta szkoła.
Deze scholen zijn even groot .	Te szkoły są tak samo duże.

Dit huis is even mooi als dat huis.	Ten dom jest tak samo ładny jak tamten dom.
Deze huizen zijn even mooi .	Te domy są tak samo ładne.

- **Formy nieregularne**

Jest kilka *nieregularnych* form stopnia wyższego i najwyższego przymiotnika. Formy te mogą być użyte zarówno w funkcji przymiotnika, jak i przysłówka.

przymiotnik/przysłówek	stopień wyższy	stopień najwyższy	stopień równy	
goed	dobry/dobrze	beter	het best(e)	even goed als
veel	dużo	meer	het meest(e)	even veel als
weinig	mało	minder	het minst(e)	even weinig als
graag ³⁶	chętnie	liever	het liefst(e)	even graag als

10. Przeczenie

W języku niderlandzkim używa się dwóch form do tworzenia zdań przeczących: **geen** i **niet**. Ponieważ **geen** pojawia się w kilku specyficznych sytuacjach, rozpocznijmy omówienie przeczenia właśnie od tej formy.

³⁶ Tylko w funkcji przysłówka.

a. *Geen*

Geen zajmuje pozycję tuż *przed rzeczownikiem*. Ta forma jest używana w zdaniach przeczących, w sytuacji gdy w ich pozytywnych odpowiednikach dany rzeczownik byłby nieokreślony (posiada rodzajnik **een**) lub gdyby nie miał przy sobie żadnego rodzajnika. Rzeczownik taki jest zawsze w takiej sytuacji *nieokreślony*.³⁷

Z rzeczownikiem *nieokreślonym* mamy do czynienia w następujących sytuacjach:

- gdy jest poprzedzony nieokreślonym rodzajnikiem **een**:

Heb jij een euro voor mij?	Masz dla mnie euro?
Nee, ik heb geen euro voor je.	Nie, nie mam dla ciebie euro.

- gdy *nie poprzedza go* żaden rodzajnik i jest to liczba mnoga:
Hij geeft haar **bloemen**. On daje jej kwiaty.
Hij geeft haar **geen bloemen**. On nie daje jej kwiatów.

- gdy *nie poprzedza go* żaden rodzajnik i jest to rzeczownik niepoliczalny:³⁸

Wil je suiker in je koffie?	Chcesz cukier do herbaty?
Nee, ik wil geen suiker .	Nie, nie chcę cukru.

Jeśli zdanie składa się z kombinacji czasownika **moeten** z *nieokreślonym* rzeczownikiem i bezokolicznikiem, to wtedy zdanie przeczące będzie wyglądało następująco:

hoeven + **geen** + rzeczownik + **te** + bezokolicznik:

Moet je huiswerk maken?	Czy musisz odrobić pracę domową?
Ik hoef geen huiswerk te maken .	Nie muszę odrobić pracy domowej.

b. *Niet*

Jest siedem reguł określających miejsce w zdaniu zaprzeczenia w formie **niet**. Jeśli do danego przypadku odnosi się więcej niż jedna reguła, to reguła późniejsza jest wtedy ważniejsza. Reguła wcześniejsza traci natomiast swoją ważność.

Niet używa się:

1. po osobowej formie czasownika
2. po takich wyrazach jak **er**, **hier** i **daar**
3. po określeniu czasu
4. po dopełnieniu określonym³⁹
5. przed przymiotnikiem

³⁷ Zob. rozdział 8 o rodzajnikach i ich związku z rzeczownikiem.

³⁸ Rzeczowniki niepoliczalne to np.: **gas** (gaz), **koffie** (kawa), **olie** (olej), **zilver** (srebro), **water** (woda).

³⁹ Dopełnienie jest określone, kiedy jest poprzedzone rodzajnikiem określonym **de/het**, zaimkiem wskazującym lub zaimkiem dzierżawczym. Imiona (np. Jan) są również określone.

6. przed wyrażeniem przyimkowym⁴⁰
7. przed przysłówkiem⁴¹

Kilka przykładów do każdej reguły:

1. Rook jij?
Nee, ik rook niet .	Palisz?
Nie, nie palę.
Studeren jullie?
Nee, wij studeren niet .	Studiujecie?
Nie, nie studujemy.
2. Woon jij hier ?
Nee, ik woon hier niet .	Mieszkasz tutaj?
Nie, nie mieszkam tutaj.
Je woont in Leiden.
Werk je er ook?
Nee, ik werk er niet .	Mieszkasz w Lejdzie.
Pracujesz też tam?
Nie, nie pracuję tam.
3. Komen jullie morgen ?
Nee, wij komen morgen niet .	Przyjdziecie jutro?
Nie, jutro nie przyjdziemy.
Ga je vanavond weg?
Nee, ik ga vanavond niet weg.	Wyjeżdżasz dziś wieczorem?
Nie, nie wyjeżdżam dziś wieczorem.
4. Ken jij Jan Janssen ?
Nee, ik ken Jan Janssen niet .	Znasz Jana Janssena?
Nie, nie znam Jana Janssena.
Geef je hem dat boek ?
Nee, ik geef hem dat boek niet .	Dasz mu tę książkę?
Nie, nie dam mu tej książki.
5. Is jouw jas groen ?
Nee, mijn jas is niet groen .	Czy twoja kurtka jest zielona?
Nie, moja kurtka nie jest zielona.
Ben je moe ?
Nee, ik ben niet moe .	Jesteś zmęczona/y?
Nie, nie jestem zmęczona/y.
6. Ga je naar Amsterdam ?
Nee, ik ga niet naar Amsterdam .	Jedziesz do Amsterdamu?
Nie, nie jadę do Amsterdamu.
Gaan we bij Jan eten?
Nee, we gaan niet bij Jan eten.	Pójdziemy do Jana na obiad?
Nie, nie pójdziemy do Jana na obiad.
7. Werken jullie hard ?
Nee, wij werken niet hard .	Ciężko pracujecie?
Nie, nie pracujemy ciężko.
Kijk je graag naar de tv?
Nee, ik kijk niet graag naar de tv. ⁴²	Chętnie oglądasz telewizję?
Nie, nie oglądam chętnie telewizji.

⁴⁰ Przyimki zostały podane w załączniku V.

⁴¹ Lista przysłówków znajduje się w załączniku VI.

Jeśli zdanie składa się z kombinacji czasownika **moeten** z *określonym* rzeczownikiem i bezokolicznikiem, to wtedy zdanie przeczące będzie wyglądało następująco:

hoeven + rzeczownik + **niet** + **te** + bezokolicznik:

Moet jij **dit boek** ook kopen?
Nee, ik **hoef dit boek niet te kopen**.

Musisz tą książkę też kupić?
Nie, nie muszę kupować tej książki.

11. Zaimek (2): zaimek wskazujący

W języku niderlandzkim rozróżnia się cztery zaimki wskazujące: **deze/dit** (ten) oraz **die/dat** (tamten). Odnoszą się one do odległości między mówiącym a rzeczą, osobą, o której się on wypowiada: odległość ta może być mniejsza lub większa. Ponieważ zaimki te używa się w połączeniu z rzeczownikiem, trzeba wiedzieć, czy dany rzeczownik to **de**-wyraz czy **het**-wyraz.

	blisko		daleko	
	de -wyraz	het -wyraz	de -wyraz	het -wyraz
<i>l.pojedyncza</i>	deze	dit	die	dat
<i>l.mnoga</i>	deze	deze	die	die

Przykłady:

<i>l.pojedyncza</i>	deze deur	dit huis	die deur	dat huis
<i>l.mnoga</i>	deze deuren	deze huizen	die deuren	die huizen

Zaimki wskazujące mogą też występować samodzielnie (tj. bez rzeczownika) i odnoszą się one wtedy do wcześniej wspomnianej osoby lub rzeczy. Zobacz załącznik VII.

12. Er

Er ma wiele różnych zastosowań. Najważniejsze z nich to:

- er** jako zredukowana forma **daar** lub **hier**
- er** + *nieokreślony* podmiot zdania
- er (daar)** + przyimek
- er** + określenie ilości⁴³

⁴² Według reguły 6 przeczenie **niet** powinno się znaleźć przed wyrażeniem przyimkowym. Jednak reguła 7 jest ważniejsza od każdej poprzedniej.

⁴³ **Er** jako podmiot w zdaniach w stronie biernej zostało omówione w rozdziale 22.

a. *Er* jako zredukowana forma *daar* lub *hier*

Er jest w tym zastosowaniu odnośnikiem do miejsca. Używając **er** jako zredukowaną formę **daar** (tam) lub **hier** (tu/tutaj) daje się do zrozumienia, że miejsce nie jest w danej wypowiedzi szczególnie ważne.

Er zajmuje miejsce za osobową formą czasownika. Tylko w sytuacji, gdy jest już za nim zaimek osobowy, **er** ustępuje mu miejsca i ustawia się za tym zaimkiem. **Daar** i **hier** natomiast akcentują miejsce. Umieszczając **daar** lub **hier** na pierwszym miejscu w zdaniu, miejsce to staje się w danym zdaniu szczególnie ważne.

Kilka przykładów, ilustrujących różnicę między **daar (hier)** a **er**. Proszę zwrócić uwagę na szyk wyrazów w zdaniu:

Woon je in Leiden? Ik woon al tien jaar in Leiden. Ik woon er al tien jaar. ⁴⁴ Daar woon ik al tien jaar.	Mieszkaś w Lejdzie? Mieszkam w Lejdzie już od dziesięciu lat. Mieszkam tam już od dziesięciu lat. (Właśnie) tam mieszkam już od dziesięciu lat.
Heb je Peter in de tuin gezien? Ja, ik heb hem in de tuin gezien. Ik heb hem er gezien. ⁴⁵ Daar heb ik hem gezien.	Widziałaś/eś Petera w ogrodzie? Tak, widziałam/em go w ogrodzie. Widziałam/em go tam. (Właśnie) tam go widziałam/em.

b. *Er* + nieokreślony podmiot zdania

Jeśli *podmiot* zdania *nie jest bliżej określony*, zdanie takie rozpoczyna się od **er**, które jest podmiotem gramatycznym, zastępującym ‘prawdziwy’ (logiczny) podmiot zdania. Podmiot logiczny zdania został w przykładach wyłuszczone. Czasownik znajduje się, jak to ma zwykle miejsce, na drugiej pozycji.

Podmiot *nie jest bliżej określony* w następujących przypadkach:

- gdy rzeczownik poprzedzony jest rodzajnikiem nieokreślonym **een**

Er loopt een kind in het park. Er ligt een boek op tafel.	W parku chodzi dziecko. Na stole leży książka.
--	---

- gdy rzeczownik jest *bez* rodzajnika i w liczbie mnogiej

Er spelen kinderen in het park. Er liggen boeken op tafel.	W parku bawią się dzieci. Na stole leżą książki.
---	---

⁴⁴ **er** = in Leiden. **Er** znajduje się tuż za odmienionym czasownikiem.

⁴⁵ **er** = in de tuin. **Er** znajduje się tuż za zaimkiem osobowym **hem**.

- gdy rzeczownik jest *bez* rodzajnika i jest to rzeczownik *niepoliczalny*⁴⁶

Er staat koffie op tafel.	Kawa stoi na stole.
Er zit suiker in deze pot.	W tym pojemniku jest cukier.

- gdy rzeczownik jest poprzedzony **geen**

Er is geen thee meer.	Nie ma już herbaty.
Er zijn geen studenten in dit lokaal.	Na tej sali nie ma studentów.

- gdy rzeczownik poprzedzony jest *liczebnikiem*

Er zitten tien studenten in deze klas.	W tej klasie siedzi dziesięciu studentów.
Er lopen vijf kinderen buiten.	Na dworzu biega pięcioro dzieci.

- gdy rzeczownik poprzedzony jest formą wyrażającą *ilość*, jak np. **veel, genoeg, weinig**

Er is veel vraag naar dit boek.	Jest duże zainteresowanie tą książką.
Er is weinig verkeer vandaag.	Mały dzisiaj ruch (uliczny).
Er zijn veel kinderen in het park.	Jest dużo dzieci w parku.

- gdy w skład podmiotu wchodzi *zaimek nieokreślony*, jak np. **iets, niets, iemand, niemand**

Er ligt iets lekkers op tafel.	Na stole leży coś smacznego.
Er gebeurt helemaal niets .	W ogóle nic się nie dzieje.
Er is niemand aanwezig.	Nikt nie jest obecny.

c. *Er (daar) + przyimek*⁴⁷

Rzeczownik lub grupa rzeczowników może występować razem z *przyimkiem*, tworząc wyrażenie przyimkowe:

Ik houd van Franse films .	Uwielbiam filmy francuskie.
-----------------------------------	-----------------------------

Er może się odnosić do takiego właśnie wyrażenia przyimkowego, tworząc połączenie **er** + przyimek. **Er** zastępuje w takim wypadku dany rzeczownik lub grupę rzeczowników. Takie połączenie **er** + przyimek może się odnosić wyłącznie do rzeczy, nigdy natomiast do osób.⁴⁸

Ik houd ervan . ⁴⁹	Uwielbiam je.
--------------------------------------	---------------

Kombinacja **er (daar) + przyimek** może występować w zdaniu jako jeden wyraz lub, co ma miejsce o wiele częściej, jako dwa oddzielne wyrazy. Przyimek zajmuje wtedy ostatnie miejsce w zdaniu, ale zawsze przed ostatnim czasownikiem/ czasownikami:

⁴⁶ Rzeczowniki niepoliczalne to np.: **gas** (gaz), **koffie** (kawa), **olie** (olej), **zilver** (srebro), **water** (woda).

⁴⁷ Jedyna różnica między **er** i **daar** w tej konstrukcji polega na tym, że **daar** może rozpoczynać zdanie, a **er** nie.

⁴⁸ Dla osób używa się w podobnych sytuacjach zaimka osobowego: Ik houd van mijn kinderen (Kocham moje dzieci) → Ik houd van hen/ze (Kocham je).

⁴⁹ **ervan** = van Franse films

Ik houd **er** veel **van**.
Ik heb **er** altijd veel **van** gehouden.

Bardzo je uwielbiam.
Zawsze bardzo je uwielbiałam/em.

Należy zaznaczyć, że przyimek **met** w połączeniu z **er** lub **daar** *zmienia się* w **mee**:

Ik begin **met mijn studie**.
Ik begin **ermee**.
Ik begin **er** volgend jaar **mee**.
Ik kan **er** volgend jaar **mee** beginnen.
Daarmee begin ik volgend jaar.
Daar begin ik volgend jaar **mee**.

Rozpoczynam moje studia.
Rozpoczynam je.
Rozpoczynam je w przyszłym roku.
Mogę je rozpocząć w przyszłym roku.
Rozpocznę je w przyszłym roku.
Rozpocznę je w przyszłym roku.

Inne przyimki, które zmieniają się w połączeniu z **er/daar** to:

- **er + naar** → **ernaartoe / erheen** (używane głównie z czasownikiem **gaan**, w celu określenia kierunku)
- **er + uit** → **ervandaan** (używane głównie z czasownikiem **komen**, w celu określenia kierunku, skąd się przychodzi):

Ik ga **naar Frankrijk**.
Ik ga **er** morgen **naartoe**.⁵⁰
Ik kom **er** net **vandaan**.⁵¹
Daar kom ik net **vandaan**.

Jadę do Francji.
Jadę tam jutro.
Właśnie stamtąd przychodzę/ wracam.
Właśnie stamtąd przychodzę/ wracam.

d. *Er* + określenie ilości

Er może zostać użyte *zamiast rzeczownika*, gdy ten występuje w kombinacji z formą określającą ilość:

Hoeveel kinderen heb je?
Ik heb **drie kinderen**.
Ik heb **er drie**.

Ile masz dzieci?
Mam trójkę dzieci.
Mam ich troje.

Heb jij veel cd's?
Ja, ik heb **veel cd's**.
Ja, ik heb **er veel**.

Masz dużo płyt cd?
Tak, mam dużo płyt cd.
Tak, mam ich dużo.

Hebt u een auto?
Nee, ik heb **geen auto**.
Nee, ik heb **er geen**.

Ma Pan/Pani samochód?
Nie, nie mam samochodu.
Nie, nie mam żadnego (samochodu).

⁵⁰ **er (...)** **naartoe** = naar Frankrijk

⁵¹ **er (...)** **vandaan** = uit Frankrijk

13. Czasownik (3): tryb rozkazujący

Do wyrażenia rozkazu, wezwania lub prośby używa się trybu rozkazującego. Zazwyczaj tworzy się przy pomocy *rdzenia czasownika*. Konstrukcji takiej używa się w sytuacjach *nieformalnych*:

Houd je mond!	Zamknij się!
Blijf hier!	Zostań tu!
Schiet op!	Pospiesz się!
Kom hier!	Chodź tu!

Można także użyć *osobowej formy czasownika* w połączeniu z **u** (forma grzecznościowa) lub **jij** (forma nieformalna):

Komt u toch ⁵² hier!	Proszę tu przyjść!
Blijft u toch hier!	Proszę tu zostać!
Gaat u toch zitten.	Proszę usiąść!
Kom jij eens hier!	Przyjdź tu proszę!
Blijf jij even hier!	Proszę zostań tu!

Na różnego typu tablicach i mniejszych tabliczkach można zobaczyć nakazy i zakazy sformułowane za pomocą *bezokolicznika*:

Niet roken	Nie palić
Hier bellen	Tu dzwonić

14. Czasownik (4): czasowniki wyrażające pozycję

Neutralny czasownik **zijn** może dość często być zastępowany czasownikami wyrażającymi pozycję. Są trzy możliwości: **staan**, **liggen** i **zitten**.

Dla obiektów, które stoją, ale mogłyby się ewentualnie przewrócić (przy małej pomocy) używa się czasownika **staan**:

Het glas staat op tafel.	Szklanka stoi na stole.
De klok staat op kast.	Zegar stoi na szafce.
De boom staat voor het huis.	Przed domem stoi drzewo.
De boeken staan op de plank.	Książki stoją na półce.

Dla obiektów, które leżą i nie mogłyby się przewrócić używa się **liggen**:

Het boek ligt op tafel.	Książka leży na stole.
Het kind ligt in bed.	Dziecko leży w łóżku.
De krant ligt op de grond.	Gazeta leży na ziemi.
De sleutels liggen op de plank.	Klucze leżą na półce.

⁵² Formy takie jak **eens**, **even**, **toch** sprawiają, że tryb rozkazujący brzmi mniej ostro i bardziej przyjaźnie.

Dla obiektów, które znajdują się w czymś innym, np. w kieszeni, szklance itp. używa się **zitten**:

Het geld zit in mijn zak.	Pieniądze są w kieszeni.
Er zit geen suiker in de pot.	W pojemniku nie ma cukru.
Mijn paspoort zit in jouw tas.	Mój paszport jest w twojej torbie.
De sleutels zitten in mijn zak.	Klucze są u mnie w kieszeni.

Czasowniki **staan**, **liggen** i **zitten** są również w stanie tworzyć kombinacje z **te** + bezokolicznik, aby wyrazić dwa, przebiegające w tym samym czasie działania. Zobacz rozdział 20 (c).

15. Zaimek (3): zaimek dzierżawczy, zwrotny, wzajemny

Oto przegląd zaimków (wraz z zaimkami osobowymi):

zaimek osobowy forma podmiotu	zaimek osobowy forma dopełnienia	zaimek dzierżawczy	zaimek zwrotny
ik	me/mij	mijn	me
je/jij	je/jou	je/jouw ⁵³	je
u	u	uw	u/zich ⁵⁴
hij	hem	zijn	zich
ze/zij	haar	haar	zich
het	het	zijn	zich
we/wij	ons	ons/onze ⁵⁵	ons
jullie	jullie	jullie	je
ze/zij	ze/hen/hun ⁵⁶	hun	zich

Zaimek dzierżawczy poprzedza rzeczownik i używa się go by wyrazić, że coś należy do kogoś. To samo można też wyrazić przy pomocy przyimka **van** + niezredukowana forma dopełnieniowa zaimka osobowego:

Dit is mijn boek.	To jest moja książka.
Dit boek is van mij .	Ta książka jest moja.
Dit zijn onze boeken.	To są nasze książki.
Deze boeken zijn van ons .	Te książki są nasze.

⁵³ Zaimek dzierżawczy **je** to odpowiednik nieakcentowanego (zredukowanego) zaimka osobowego **je**; **jouw** odpowiada natomiast akcentowanemu (pełnym formom) zaimkom osobowym **jij** i **jou**.

⁵⁴ Forma **zich** to forma trzeciej osoby liczby pojedynczej i liczby mnogiej, ale używana jest również dla formy grzecznościowej **u**. Godne wspomnienia jest też **u hebt/u heeft** w rozdziale 5.

⁵⁵ Dla het-wyrazów używa się **ons**, dla de-wyrazów i dla wszystkich form w liczbie mnogiej używa się **onze**.

⁵⁶ **Hun** jest używane tylko w funkcji dopełnienia dalszego. Zob. rozdział 3.

Zaimki zwrotne najczęściej używane są w połączeniu z czasownikami. Czasowniki zwrotne to np.: **zich wassen** (myć się), **zich scheren** (golić się), **zich schamen** (wstydzić się), **zich vergissen** (mylić się), **zich bukken** (schylać się), **zich voelen** (czuć się):

Ik was me in de rivier.	Myję się w rzece.
Nee, jij vergist je .	Nie, mylisz się.
Hij scheert zich elke dag.	On goli się codziennie.
Wij voelen ons heerlijk!	Czujemy się cudownie!

Zaimki zwrotne występują również po przyimkach w wyrażeniach typu **bij zich hebben** (mieć przy sobie):

Ik heb geld bij me .	Mam przy sobie pieniądze.
Jij hebt geld bij je .	Ty masz przy sobie pieniądze.
Hij heeft geld bij zich .	On ma przy sobie pieniądze.
Wij hebben geld bij ons .	My mamy przy sobie pieniądze.
Jullie hebben geld bij je .	Wy macie przy sobie pieniądze.
Zij hebben geld bij zich .	One/oni mają przy sobie pieniądze.

Zaimek wzajemny dla pierwszej, drugiej i trzeciej osoby w liczbie mnogiej to **elkaar** (siebie nawzajem):

Wij begroeten elkaar . ⁵⁷	Pozdrawiamy się (siebie nawzajem).
Jullie lijken op elkaar .	Jesteście do siebie (nawzajem) podobni.
Zij houden van elkaar .	Oni się kochają (siebie nawzajem).

16. Czasownik (5): czas przeszły prosty regularny

Czas przeszły prosty używany jest w opowiadaniach, zarówno w tych o bardzo dawnych i odległych czasach (jak ma to miejsce np. w bajkach), jak i w tych o doświadczeniach dnia codziennego:

Er was eens een prins... en ze leefden nog lang en gelukkig.	Dawno dawno temu był sobie książę ... i żyli potem jeszcze długo i szczęśliwie.
Ik was in de stad, liep over een plein en toen gleed ik uit over een bananenschil.	Byłam/em w mieście, przechodziłam/am przez plac i wtedy właśnie pośliznęłam/em się na skórcie od banana.

Aby utworzyć czas przeszły prosty czasowników regularnych należy od bezokolicznika odjąć końcówkę **-en**, jak to miało miejsce przy tworzeniu czasu teraźniejszego (krok 1 i 2).

⁵⁷ Użycie **zich** (się) byłoby w tym wypadku niemożliwe, gdyż **zich** odnosi się do tej samej osoby (**zich wassen** – myć się, a nie kogoś innego). Pozdrawia się natomiast kogoś innego, a nie siebie samego i jeśli ta osoba też nas pozdrawia to można powiedzieć: **Wij begroeten elkaar**. Jeśli jest to pozdrowienie jednostronne, to wtedy mówimy: **Ik begroet Peter**.

Kolejny krok – krok 3 – jest bardzo ważny: należy sprawdzić na jaką literę kończy się czasownik po odjęciu **-en**. Następnie należy wybrać jeden z przyrostków, tworzących czas przeszły: **-te(n)** lub **-de(n)** w zależności od ostatniej litery po odjęciu **-en**:

- **te(n)** jeśli ostatnia litera to **-ch, -f, -k, -p, -s** lub **-t**
(jako pomoc w zapamiętaniu można użyć wyraz **'t kofschip**, który zawiera w sobie wszystkie te *spółgłoski*)
- **de(n)** w wszystkich innych przypadkach, z samogłoskami włącznie.

Krok 4 dotyczy dopasowania pisowni, a krok 5 to dołączenie odpowiedniego przyrostka. Jest jedna forma dla liczby pojedynczej (**-te/-de**) i jedna dla liczby mnogiej (**-ten/-den**).

Oto tworzenie czasu przeszłego prostego w punktach:

1. Znajdź formę bezokolicznikową czasownika
2. Odejmij końcówkę **-en**
3. Sprawdź, jaka jest ostatnia litera po odjęciu **-en**, zastosuj regułę **'t kofschip** i zdecyduj się na **-te(n)** lub **-de(n)**
4. Jeśli to konieczne, dostosuj pisownię:
 - a. jeśli samogłoska w części czasownika bez **-en** *powinna* być długa, podwój ją w sytuacji, gdy znajduję się za nią jedna samogłoska
 - b. jeśli po odjęciu **-en** na końcu wyrazu znajdują się dwie takie same spółgłoski, odejmij jedną z nich
 - c. zamień **z** w **s**
 - d. zamień **v** w **f**

Rezultat to *rdzeń wyrazu*.

5. Odmień nową formę według następującego wzoru:

ik	:	rdzeń + -te/-de
je/jij, u	:	rdzeń + -te/-de
hij, ze/zij, het	:	rdzeń + -te/-de
we/wij	:	rdzeń + -ten/-den
jullie	:	rdzeń + -ten/-den
ze/zij	:	rdzeń + -ten/-den

Do zilustrowania tworzenia czasu przeszłego prostego użyjemy następujących czasowników: **maken** (robić), **maaien** (kosić), **lachen** (śmiać się), **vissen** (łowić ryby), **straffen** (karać).

Pierwsze cztery etapy:

1.	maken	maaien	lachen	vissen	straffen
2.	mak-	maai-	lach-	viss-	straff-
3.	-k	-i	-ch	-s	-f
4.	maak	maai	lach	vis	straf

Etap piąty to:

ik	maakte	maaide	lachte	viste	strafte
je/jij, u	maakte	maaide	lachte	viste	strafte
hij, ze/zij, het	maakte	maaide	lachte	viste	strafte

we/wij	maakten	maaiden	lachten	visten	strafden
jullie	maakten	maaiden	lachten	visten	strafden
ze/zij	maakten	maaiden	lachten	visten	strafden

Nawet jeśli czasownik po odjęciu **-en** kończy się na **-d** lub **-t**, to sposób działania ze wszystkimi jego konsekwencjami pozostaje ten sam. Porównaj tworzenie czasu przeszłego prostego czasowników **planten** (sadzić) i **leiden** (prowadzić):

1.	planten	leiden
2.	plant-	leid-
3.	-t	-d
4.	plant	leid

Etap piąty to:

ik	plantte	leidde
je/jij, u	plantte	leidde
hij, ze/zij, het	plantte	leidde
we/wij	plantten	leidden
jullie	plantten	leidden
ze/zij	plantten	leidden

W wyniku tworzenia czasu przeszłego prostego z tego typu czasownikami powstają podwójne spółgłoski, które jednak wymawia się pojedynczo. Wymowa tych czasowników w liczbie mnogiej jest dlatego identyczna dla czasu teraźniejszego (wij planten, wij leiden) i czasu przeszłego prostego (wij plantten, wij leidden). Nie *słychać* żadnej różnicy.

Aby zilustrować jak ważny jest krok 3, *przed* dopasowaniem pisowni, spójrzmy na czasowniki **verhuizen** (przeprowadzić się) i **beloven** (obiecać):

1.	verhuizen	beloven
2.	verhuiz-	belov-
3.	-z	-v
4.	verhuis	beloof

Etap piąty to:

ik	verhuisde	beloofde
je/jij, u	verhuisde	beloofde
hij, ze/zij, het	verhuisde	beloofde
we/wij	verhuisden	beloofden
jullie	verhuisden	beloofden
ze/zij	verhuisden	beloofden

Jeśli dopasowałyby się pisownię wcześniej, stworzyłyby się niepoprawne formy: * **ik verhuiste** i * **ik beloofte** zamiast **ik verhuisde** i **ik beloofde**.

17. Czasownik (6): czas przeszły złożony regularny

Do wyrażenia przeszłości używa się również czasu przeszłego złożonego. Jest on stosowana o wiele częściej używany niż czas przeszły prosty.

Czas przeszły złożony składa się z *czasownika posiłkowego* i *imiesłowu czasu przeszłego*. Czasownik posiłkowy dla czasów złożonych to albo **hebben** albo **zijn**. Jeśli czasownik posiłkowy jest użyty w czasie teraźniejszym, to tworzy on razem z imiesłowem *czas przeszły złożony*. Jeśli natomiast jest on w czasie przeszłym prostym, to tworzy on z imiesłowem *czas zaprzyszły złożony*.

Zacznijmy od omówienia tworzenia *imiesłowu czasu przeszłego* czasowników regularnych.

a. Imiesłów czasu przeszłego

Imesłów czasowników regularnych tworzy się poprzez dodanie do rdzenia czasownika przedrostka **ge-** i przyrostka **-t** lub **-d**.

Tak jak przy tworzeniu czasu przeszłego prostego stosujemy i tu zasadę **'t kofschip**: należy dodać **-t**, jeśli po odjęciu od bezokolicznika **-en** ostatnia litera to jedna ze spółgłosek, które występują w wyrazie **'t kofschip'**. We wszystkich innych wypadkach dodaje się **-d**.

Oto schemat tworzenia imiesłowu:

1. Znajdź formę bezokolicznikową czasownika
2. Odejmij końcówkę **-en**
3. Sprawdź na jaką literę kończy się pozostała część czasownika, użyj reguły **'t kofschip** do określenia, czy będzie trzeba dodać **-t** lub **-d**
4. Dopasuj pisownię jeśli to konieczne:
 - a. jeśli samogłoska w części czasownika bez **-en** powinna być długa, podwój ją w sytuacji, gdy znajdują się za nią jedna samogłoska
 - b. jeśli po odjęciu **-en** na końcu wyrazu znajdują się dwie takie same spółgłoski, jedną odejmij
 - c. zamień **z** w **s**
 - d. zamień **v** w **f**

Rezultat to *rdzeń wyrazu*.

5. Dodaj przedrostek **ge-** i przyrostek **-t/-d** do rdzenia wyrazu

Jeśli dany czasownik rozpoczyna się *nieakcentowanym* przyrostkiem (**be-**, **ge-**, **her-**, **ont-** i **ver-**) to wtedy przy tworzeniu imiesłowu nie dodaje się **ge-**.

Tworzenie imiesłowu zilustrujemy na podstawie następujących czasowników: **werken** (pracować), **planten** (sadzić), **leiden** (prowadzić), **verhuizen** (przeperowadzać się) i **beloven** (obietcać):

1.	werken	planten	leiden	verhuizen	beloven
2.	werk-	plant-	leid-	verhuiz-	belov-
3.	-k	-t	-d	-z	-v
4.	werk	plant	leid	verhuis	beloof
5.	gewerkt	geplant	geleid	verhuisd	beloofd

Imiesłów czasu przeszłego **geplant** nie otrzymał dodatkowego **-t**, ponieważ sam rdzeń kończył się na literę **-t**. Forma **geleid** natomiast nie otrzymała dodatkowego **-d**, ponieważ ostatnia litera rdzenia to **-d**. **Verhuisd** i **beloofd** rozpoczynają się nieakcentowanym przerostkiem, przez co nie zostało dodane **ge-**.

b. Czasowniki posiłkowe *hebben* i *zijn*

Kiedy należy użyć **hebben** jako czasownika posiłkowego w czasie przeszłym złożonym a kiedy **zijn**? Najczęściej używa się **hebben**.

Zijn występuje:

- z **komen, gaan, zijn, blijven, worden** i **gebeuren**

Ik ben gisteren al aangekomen .	Przybyłam/em już wczoraj.
Ik ben naar Amsterdam gegaan .	Udałam/em się do Amsterdamu.
Ik ben er maar een week geweest .	Byłam/em tylko tydzień.
Ik ben er niet lang gebleven .	Nie zostałam/em długo.
Ik ben ziek geworden .	Rozchorowałam/em się.
Dat is al eerder gebeurd .	Już kiedyś to się zdarzyło.

- z czasownikami, które wyrażają *zmianę sytuacji*: **veranderen** (zmienić), **geboren worden** (urodzić się), **sterven** (umrzeć), **stoppen** (przestać) itd.

Jij bent erg veranderd .	Dużo się zmieniłaś/eś.
Hij is in 1996 geboren .	Urodził się w 1996.
Zij is in 2003 gestorven .	Zmarła w 2003.
Hij is met roken gestopt .	Przestał palić.

- z czasownikami wyrażającymi *ruch*: **fietsen** (jechać na rowerze), **lopen** (iść) itp.

Te czasowniki mogą występować zarówno po **zijn**, jak i po **hebben**:

- **zijn** używa się w sytuacji, gdy jest podany kierunek lub cel ruchu
- **hebben** używa się, gdy kierunek lub cel ruchu *nie* są podane

Proszę porównać następujące przykłady:

Ik ben naar Leiden gefietst.	Pojechałam/em na rowerze do Lejdy.
Ik heb drie uur gefietst.	Jeździłam/em trzy godziny na rowerze.
Ik ben naar huis gelopen.	Poszłam do domu piechotą.
Ik heb in de tuin gelopen.	Chodziłam po ogrodzie.

Podane przykłady czasownika posiłkowego były w *czasie przeszłym złożonym*. Jeśli zamienimy ostatnie przykłady na *czas zaprzeszy złożony* to otrzymamy:

Ik was naar Leiden gefietst.	Pojechałam/em na rowerze do Lejdy.
Ik had drie uur gefietst.	Jeździłam/en trzy godziny na rowerze.

Ik **was** naar huis gelopen.
Ik **was** in de tuin gelopen.

Poszłam do domu piechotą.
Chodziłam po ogrodzie.

W zdaniu *głównym* czasownik posiłkowy znajduje się na *drugim* miejscu, natomiast imiesłów na *końcu* zdania.⁵⁸

18. Czasownik (7): czas przeszły prosty i złożony nieregularny

a. Nieregularny czas przeszły prosty

Wiele czasowników, które w sposób regularny zachowują się w czasie teraźniejszym, ma nieregularne formy w czasach przeszłych. Formy te trzeba znać na pamięć. W większości takich przypadków zmianie ulega samogłoska w rdzeniu:

spreken	sprak, spraken	heeft gesproken	mówić
zitten	zat, zaten	heeft gezeten	siedzieć

W czasie przeszłym złożonym należy dodać **-en** do formy liczby pojedynczej, aby uzyskać formę liczby mnogiej. Należy również pamiętać o ewentualnym dostosowaniu pisowni po dodaniu **-en**:

schrijven	ik/jij/... schreef	wij/jullie/zij schreven	pisać
zingen	ik/jij/... zong	wij/jullie/zij zongen	śpiewać

Listę nieregularnych czasowników umieściliśmy w załączniku I. Czasowniki te zostały podzielone według zmian samogłosek. Jeśli czasownik podstawowy (np. **nemen**) jest nieregularny, to również jego kombinacje z akcentowanymi przyrostkami (np. **afnemen**, **innemen**, **opnemen**, **overnemen**) mają formy nieregularne.

Teraz podamy czas przeszły prosty czasowników **hebben** (mieć), **zijn** (być) i **worden** (stać się) oraz czasowników modalnych: **kunnen**, **moeten**, **mogen**, **zullen** i **willen**:

	hebben	zijn	worden	kunnen
ik	had	was	werd	kon
je/jij, u	had	was	werd	kon
hij, ze/zij, het	had	was	werd	kon
we/wij	hadden	waren	werden	konden
jullie	hadden	waren	werden	konden
ze/zij	hadden	waren	werden	konden

⁵⁸ Szykowi wyrazów w zdaniu został poświęcony rozdział 19.

	moeten	mogen	zullen	willen
ik	moest	mocht	zou	wilde/wou ⁵⁹
je/jij, u	moest	mocht	zou	wilde/wou
hij, ze/zij, het	moest	mocht	zou	wilde/wou
we/wij	moesten	mochten	zouden	wilden/wouden
jullie	moesten	mochten	zouden	wilden/wouden
ze/zij	moesten	mochten	zouden	wilden/wouden

b. Nieregularny czas przeszły złożony

W załączniku I została podana lista czasowników nieregularnych i ich form imiesłowowych. Podaliśmy również z którym czasownikiem posiłkowym (**hebben** czy **zijn**) dany czasownik się łączy w czasie przeszłym złożonym. Imiesłów czasownika nieregularnego składa się zazwyczaj z **ge-** + rdzeń (ze zmianą samogłoski lub bez takiej zmiany) + **-en**:

slapen	sliep, sliepen	heeft geslapen	spać
vallen	viel, vielen	is gevallen	upaść

19. Szyk wyrazów w zdaniu (2): zagadnienia dodatkowe

W zdaniu głównym bez inwersji szyk wyrazów jest następujący: podmiot – osobowa forma czasownika – reszta zdania.⁶⁰ Przyjrzymy się teraz bliżej zdaniom złożonym. Określimy miejsce w zdaniu zaimka zwrotnego, dopełnienia bliższego i dalszego, okoliczników czasu, sposobu i miejsca oraz bezokolicznika i imiesłowu czasu przeszłego.⁶¹

a. Szyk wyrazów nienależcych do grupy orzeczenia

Zaimek zwrotny znajduje się zaraz po podmiocie i osobowej formie czasownika (podmiot + czasownik lub czasownik + podmiot przy inwersji):

Ik herinner **me** die man.
Przypominam sobie tego mężczyznę.

Gisteren herinnerde ik **me** hem.
Wczoraj przypomniałam/em sobie tego mężczyznę.

Dopełnienie bliższe zajmuje miejsce za dopełnieniem dalszym, chyba że jest to zaimek osobowy. Wtedy znajduje się ono przed tym dopełnieniem:

⁵⁹ Preferowana jest forma regularna **wilde/wilden**, ale w mowie potocznej słyszy się również **wou/wouden**.

⁶⁰ Zobacz rozdział 2.

⁶¹ Miejsce przedrostka czasowników rozdzielnie złożonych omówiliśmy w rozdziale 27. Konstrukcja **om (...) te** + bezokolicznik została omówiona w rozdziale 20.

Zij geeft haar vriend **Lof der zotheid van Erasmus**.
Daje swojemu przyjacielowi *Pochwałę Głupoty* Erazma z Rotterdamu.

Zij geeft hem **Lof der Zotheid van Erasmus**.
Daje mu *Pochwałę Głupoty* Erazma z Rotterdamu.

Zij geeft **het** haar vriend.
Daje to swojemu przyjacielowi.

Zij geeft **het** hem.
Daje mu to.

Dopelnienie (dalsze), które jest bliżej określone (rodzajnik określony), znajduje się w pobliżu osobowej formy czasownika lub w środku zdania. Z kolei *dopelnienie (dalsze), które jest nieokreślone* (rodzajnik nieokreślony) zajmuje miejsce pod koniec zdania:

Ik heb **de tweeling** gisteren nog gezien.
Bliźniaczki/bliźniaków widziałam/em jeszcze wczoraj.

Ik heb gisteren **de tweeling** nog gezien.
Bliźniaczki/bliźniaków widziałam/em jeszcze wczoraj.

Ik heb gisteren in dit restaurant nog **een tweeling** gezien.
Jeszcze wczoraj widziałam/em w tej restauracji (jakiś/jakichś)
bliźniaczki/bliźniaków.

Jest silna tendencja do umieszczania *okoliczników czasu* przed *okolicznikami sposobu*, a te z kolei przed *okolicznikami miejsca*:

Ik ga *op zaterdag* **naar de markt**.
Idę w sobotę na targ.

Ik ga *morgen* met de trein **naar Amsterdam**.
Jutro pojedę pocigiem do Amsterdamu.

b. Szyk wyrazów należących do grupy orzeczenia

Imiesłów czasu przeszłego zajmuje ostatnie miejsce w zdaniu:

Ik heb gisteren zelf **gekookt**.
Wczoraj sam/a gotowałam/em.

Bezokolicznik również zajmuje ostatnią pozycję w zdaniu. Jeśli jest więcej bezokoliczników, to jako ostatni występuje *czasownik główny*:

Hij blijft vanavond bij ons **eten**.
On zostaje dziś u nas na obiad. (On zostanie dziś u nas, by coś zjeść.)

Hij wil vanavond bij ons blijven **eten**.
On chce dziś u nas zostać na obiad.

Hij zou vanavond bij ons willen blijven **eten**.
On chciałby dziś u nas zostać na obiad.

Szyk wyrazów w zdaniu w języku niderlandzkim dopuszcza pewnego typu modyfikacje. Zawsze są jakieś wyjątki od reguły. Wraz z czasem nauki danego języka wzrasta liczba poznanych reguł i wyjątków.

20. Czasownik (8): bezokolicznik z i bez *te*

a. Bezokolicznik bez *te*

Jak już wcześniej zauważyliśmy, *czasowniki modalne kunnen, moeten, mogen, willen, zullen* używa się z w połączeniu z bezokolicznikiem *bez te*:

Ik kan/moet/mag/wil/zal morgen komen.

Kilka innych czasowników występuje również w połączeniu z bezokolicznikiem *bez te*: **gaan, komen, blijven, horen, zien, voelen i laten**:

Ik ga vanavond hard studeren .	Zamierzam dziś wieczór intensywnie się uczyć.
Hij komt morgen bij ons eten .	Jutro przyjdzie do nas na obiad/ zjeść obiad.
Wij blijven vanavond niet slapen .	Nie zostaniemy dziś wieczorem na noc/żeby przemocować.
Wij horen de baby huilen .	Słyszemy, że płacze dziecko.
Ik zie mijn neef Jan daar lopen .	Widzę mojego kuzyna, który tam idzie.
Ik voel de mug bijten .	Czuję, że gryzie mnie komar.
Zij laat anderen voor zich werken .	Ona pozwala innym dla siebie pracować.

b. Bezokolicznik z *te*

Wszystkie inne czasowniki, które występują w zdaniu w kombinacji z innymi czasownikami, wymagają bezokolicznika z **te**. Oto kilka przykładów:

beginnen te	zacząć
beloven te	obiecać
blijken te	okazać się
durven te	mieć odwagę
hoeven te	potrzebować
lijken te	zdawać się
proberen te	próbować
schijnen te	wydawać się
vergeten te	zapomnieć
weigeren te	opierać się (aby coś zrobić)

Het begint te regen.	Zaczyna padać.
Het kind belooft het nooit meer te doen.	Dziecko obiecuje, że już nigdy tego nie zrobi.
Hij blijkt toch te komen.	Okazuje się, że on jednak przyjdzie.
Ik durf niet te zwemmen.	Nie mam odwagi pływać.
Ik probeer toch naar Amsterdam te komen.	Jednak spróbuję przyjechać do Amsterdamu.
Hij vergeet een kaartje te kopen.	On zapomina kupić bilet.

Specjalną pozycję zajmuje w tej grupie czasownik **hoeven**, który zawsze występuje w zdaniach przeczących (**geen/niet**)⁶² i jest odpowiednikiem **moeten** w zdaniach bez przeczenia. **Hoeven** występuje w połączeniu z bezokolicznikiem po **te**:

Ik moet huiswerk maken.	Muszę odrabiać prace domowe.
Ik hoef geen huiswerk te maken.	Nie muszę odrabiać prac domowych.
Hij moet vanavond komen.	On musi przyjść dziś wieczorem.
Hij hoeft vanavond niet te komen.	On nie ma co przychodzić dziś wieczorem.

c. Dwie jednocześnie przebiegające czynności z użyciem *te*

Jeśli dwie czynności dzieją się jednocześnie, to używa się do ich wyrażenia konstrukcji: osobowa forma czasownika + **te** + bezokolicznik. Osobowa forma czasownika musi być formą jednego z następujących czasowników:

staan	stać
zitten	siedzieć
liggen	leżeć
lopen	iść
hangen	wisieć

Forma osobowa wyraża *pierwszą* czynność i dzięki **te** jest powiązana z bezokolicznikiem, wyrażającym *drugą* czynność:

Hij staat te praten.	Stoi i rozmawia.
Ik zit een boek te lezen.	Siedzę i czytam książkę.
Zij ligt te slapen.	Leży pogrążona we śnie. (Leży i śpi.)
Jij loopt te dromen.	Bujasz w obłokach. (Idziesz i marzysz.)
De was hangt te drogen.	Pranie wisi i się suszy.

d. Konstrukcja bezokolicznikowa *om (...) te* + bezokolicznik

W konstrukcji bezokolicznikowej **om (...) te** + bezokolicznik, **om** może wyrażać zamiar:⁶³

Ik heb een cursus gevolgd **om te leren koken**.
Uczęszczałam/em na kurs, aby nauczyć się gotować.

⁶² Zdania przeczące zostały omówione w rozdziale 10.

⁶³ Można ją porównać do konstrukcji w języku polskim aby + bezokolicznik.

Ik ben gisteren naar Amsterdam geweest **om een expositie te bezoeken**.
Byłam/em wczoraj w Amsterdamie, aby obejrzeć (pewną) wystawę.

Jest także możliwa konstrukcja **te + przymiotnik + om (...) te + bezokolicznik**:

Ik ben te moe **om te studeren**.
Jestem za bardzo zmęczona/y, aby się uczyć.

Het is te laat **om naar de supermarkt te gaan**.
Jest za późno, aby iść do sklepu.

Konstrukcja **om (...) te + bezokolicznik** może być określeniem zaimka osobowego **het**:

Ik haat het **om die onregelmatige werkwoorden te leren!**
Nie nawidzę uczenia się czasowników nieregularnych!

Het is veel leuker **om naar het strand te gaan!**
O wiele fajniej jest iść na plażę!

Jeśli wyrażenie **zin hebben** występuje w połączeniu **om (...) te + bezokolicznik**, to otrzymamy wówczas:⁶⁴

Ik heb zin **om vanavond naar Utrecht te gaan**.
Mam ochotę pojechać dziś wieczorem do Utrechtu.

Należy zauważyć, że konstrukcja **om (...) te** zawsze znajduje się na *końcu* zdania.

21. Czasownik (9): czas przyszły

W języku niderlandzkim występuje wprawdzie czasownik posiłkowy (**zullen**) do tworzenia czasu przyszłego, ale nie jest on często używany. Do wyrażenia przyszłości używa się zazwyczaj form czasownika czasu teraźniejszego. To kontekst na to wskazuje, że dana wypowiedź dotyczy przyszłości. Dość często używane okoliczniki czasu to np. **morgen** (jutro), **volgende week** (w przyszłym tygodniu):

Ik werk **morgen** niet.
Jutro nie pracuję.

Ik doe **volgende week** rijexamen.
W przyszłym tygodniu mam egzamin na prawo jazdy.

Czasownik **gaan**⁶⁵ może zostać użyty do wyrażenia przyszłości i pełni on wtedy funkcję czasownika posiłkowego, po którym wymagany jest bezokolicznik na końcu zdania:

⁶⁴ **Zin hebben** może również występować z przyimkiem **in**: Ik heb zin in koffie (Mam ochotę na kawę).

⁶⁵ Niektórych czasowników nie można używać w połączeniu z **gaan**. Chodzi tu o czasowniki **zijn** i **gaan**.

Volgend jaar **ga** ik in Amerika studeren.
W przyszłym roku będę studiować w USA.

Czasownika posiłkowego **zullen** używa się głównie w oficjalnych wypowiedziach, np. na stacjach kolejowych:

De trein naar Leiden **zal** over enkele ogenblikken aankomen op spoor 5.
Pociąg do Lejdy wjedzie na tor 5.

22. Czasownik (10): strona bierna

Strona bierna składa się z czasownika posiłkowego i imiesłowu czasu przeszłego czasownika głównego.⁶⁶ Czasownik posiłkowy **worden** może zostać użyty w czasie teraźniejszym lub przeszłym prostym. Dotyczy to również czasownika posiłkowego **zijn**, który wraz z imiesłowem tworzy czas przeszły lub zaprzyszły złożony.

Zdanie w stronie biernej różni się tym od strony czynnej, że *dopełnienie* spełnia funkcję *podmiotu* zdania. Tak więc zmienia się spojrzenie na treści wyrażone w zdaniu. Czasami dodaje się pierwotny podmiot, który jest poprzedzony w stronie biernej przyimkiem **door**:

Ik heb deze boeken gekocht.	Kupiłam te książki.
Deze boeken zijn door mij gekocht. ⁶⁷	Te książki zostały przeze mnie kupione.

Często podmiot zdania w stronie *czynnej* jest pomijany w stronie biernej:

De arts opereert mij volgende week.	Lekarz będzie mnie operował w przyszłym tygodniu.
Ik word volgende week [-] geopereerd.	Będę operowana w przyszłym tygodniu.

Hij heeft twee studenten gebeld.	Zadzwoił do dwóch studentów.
Twee studenten zijn [-] gebeld.	Zadzwoniono do dwóch studentów.

Niektóre zdania w stronie biernej nie posiadają podmiotu logicznego, tylko podmiot gramatyczny (bez znaczenia leksykalnego) **er**:

Er wordt gebeld. Wie kan dat zijn?	Dzwoni (ktoś). Kto to może być?
Er wordt vanavond veel gelachen.	Dużo będzie śmiechu dziś wieczorem.

⁶⁶ Imiesłów został omiówiony w rozdziałach 17-18. Zobacz również załącznik I.

⁶⁷ *Deze boeken worden* (= czas teraźniejszy)/ *worden* (= czas przeszły prosty)/ *zijn* (= czas przeszły złożony)/ *waren* (= czas zaprzyszły złożony) door mij gekocht.

23. Zdanie złożone (1): współrzędnie

Zdanie złożone może się składać z dwóch zdań głównych, połączonych odpowiednim spójnikiem. Spójnik taki nie wpływa na szyk wyrazów w zdaniu: w obu zdaniach czasownik zajmuje drugą pozycję (spójnika nie uwzględnia się w liczeniu pozycji, liczenie zaczyna się *po* spójniku).

Spójniki współrzędne:

en	i/a
maar	ale/lecz
want	bo/gdyż/ponieważ
of	lub/czy
dus	więc

Przykłady użycia:

Jan slaapt **en** Marian kookt.

Jan śpi, a Marian gotuje.

Jan slaapt **maar** Marian kan niet slapen.

Jan śpi, ale Marian nie może spać.

Jan slaapt **want** hij is erg moe.

Jan śpi, bo jest strasznie zmęczony.

Jan werkt nog **of** hij is op weg naar huis.

Jan jeszcze pracuje, lub jest (już) w drodze do domu.

Jan is moe **dus** hij gaat naar bed.

Jan jest zmęczony, więc idzie spać.

Spójnik **of** występuje również w pytaniach rozstrzygnięcia.⁶⁸ Za spójnikiem znajduje się wówczas czasownik:

Ga je mee **of** blijf je thuis?

Idziesz (z nami) czy zostajesz w domu?

Kom jij bij mij **of** kom ik bij jou?

Przyjdiesz ty do mnie czy ja mam przyjść do ciebie?

24. Zdanie złożone (2): podrzędnie

Zdania złożone, składające się ze zdania głównego i zdania podrzędnego, mogą rozpoczynać się zarówno od zdania głównego, jak i podrzędnego. Jeśli *zdanie główne* jest pierwsze, to *szyk*

⁶⁸ W rozdziale 6 zostały omówione zdania pytające.

jego nie odbiegi od zdania prostego. Na drugim miejscu jest osobowa forma czasownika. Podmiot znajduje się wtedy na pierwszej pozycji, lub w wypadku inwersji na trzeciej:

Ik ga vanavond naar de film als ik genoeg tijd heb.

Pójdę dziś wieczorem do kina, jeśli będę miała wystarczająco dużo czasu.

Vanavond ga ik naar de film als ik genoeg tijd heb.

Dziś wieczorem pójdę do kina, jeśli będę miała wystarczająco dużo czasu.

Jeśli natomiast zdanie złożone rozpoczyna się od *zdanía pobocznego*, to całe to zdanie zajmuje jakby pierwszą pozycję, za którą musi stać odmieniony czasownik, a za nim podmiot:

*Als ik genoeg tijd heb,*⁶⁹ *ga ik vanavond naar de film.*

Jak będę miała wystarczająco dużo czasu, to pójdę dziś wieczorem do kina.

Tak jak np. przysłówek na początku zdania, tak tutaj zdanie poboczne wywołuje *inwersję*.

Dan ga ik vanavond naar de film.

Wtedy pójdę dziś wieczorem do kina.

Inny przykład to:

Nadat ik boodschappen heb gedaan, ga ik eten koken.

Po zrobieniu zakupów, będę gotować.

Daarna ga ik eten koken.

Następnie będę gotować.

b. Szyk wyrazów w zdaniu złożonym podrzędnie

Forma osobowa czasownika w zdaniu podrzędnym znajduje się na jego końcu. Jeśli orzeczenie zdania składa się z większej ilości czasowników, to wszystkie one znajdują się na końcu zdania. Forma osobowa czasownika stoi wtedy zazwyczaj przed tymi bezokolicznikami lub imiesłowami:

Ik weet dat hij dat niet doet.

Wiem, że on tego nie robi.

Ik weet dat hij dat niet heeft gedaan.

Wiem, że on tego nie zrobił.

Ik weet dat hij dat nooit had kunnen doen.

Wiem, że on nigdy czegoś takiego nie mógłby zrobić.

Zdania poboczne wprowadzają spójniki. Język niderlandzki liczy ich kilkanaście.

⁶⁹ Jeśli po formie osobowej czasownika zdania pobocznego znajduje się forma osobowa czasownika zdania głównego, to trzeba wtedy pomiędzy tymi dwoma zdaniem postawić przecinek.

c. Spójniki zdań podrzędnych

- Spójniki odnoszące się do czasu:

als, wanneer ⁷⁰	kiedy, jak
toen ⁷¹	kiedy, gdy, jak
totdat	aż
voordat	zanim
nadat ⁷²	po (tym jak)
terwijl	podczas (gdy)
sinds ⁷³	odkąd
zodra	jak tylko

- Inne spójniki to:

omdat	ponieważ, bo
doordat ⁷⁴	przez (to że)
zodat	tak że
als, indien ⁷⁵	jeśli
tenzij	chyba że
hoewel	mimo że
zoals	tak jak

Przykłady użycia:

Wanneer ik klaar ben, roep ik je.
Jak będę gotowa/y, to cię zawołam.

Toen het begon te regenen, ging ik naar huis.
Jak zaczęło padać, poszłam/poszedłem do domu.

We blijven hier staan **totdat** de trein komt.
Zostaniemy tu, aż nadjedzie pociąg.

Je moet je handen wassen **voordat** je gaat eten.
Powinnaś/powinienieś umyć ręce, zanim zaczniesz jeść.

Nadat ik heb opgeruimd, ga ik naar bed.
Po posprztaniu idę spać.

Hij fluit **terwijl** hij onder de douche staat.
On gwizdże podczas brania prysznic.

⁷⁰ **Wanneer** występuje tylko w zdaniach w czasie teraźniejszym.

⁷¹ **Toen** występuje tylko w zdaniach w czasie przeszłym.

⁷² **Nadat** występuje tylko w zdaniach w czasie złożonym.

⁷³ Spójnika **sinds** nie należy mylić z przyimkiem **sinds**. Zobacz załącznik V.

⁷⁴ Nawet Holendrzy mają problemy z odróżnieniem od siebie **omdat** i **doordat**.

⁷⁵ **Indien** jest używane w języku pisanim, **als** zarówno w pisanim *jak* i mówionym.

Sinds zij in Leiden woont, zien we haar nooit meer.
Odkąd mieszka w Lejdzie, nigdy jej nie widzimy.

Ik bel je **zodra** ik iets weet.
Zadzwoń do ciebie, jak tylko będę coś wiedzieć.

Ik ga niet met vakantie **omdat** ik geen geld heb.
Nie jadę na wakacje, bo nie mam pieniędzy.

Doordat de trein vergraving had, kwam ik te laat.
Przez to, że spóźnił się pociąg, przybyłam za późno.

Ik heb geld gespaard, **zodat** ik met vakantie kan.
Zaoszczędziłam/em pieniądze, tak że mogę pojechać na wakacje.

Als je morgen langs wilt komen, moet je me van tevoren bellen.
Jeśli chcesz jutro do mnie wpaść, to musisz najpierw przedzwonić.

Ik kan niet met jullie mee, **tenzij** ik een dag vrij kan krijgen.
Nie mogę jechać z wami, chyba że dostanę jeden dzień wolny.

Je spreekt dit woord uit **zoals** je het schrijft.
Te słowo tak się wymawia, jak się je pisze.

d. Mowa zależna

Specjalnym typem zdania pobocznego jest zdanie podrzędne w mowie zależnej. Mowa zależna to powtarzana/ przekazywana dalej mowa niezależna (opinia, kogoś słowa), ale w szerszym sensie może to być również pytanie lub wypowiedzenie osądu. Szyk w zdaniu pobocznym w mowie zależnej nie odbiega od szyku wyrazów w każdym innym zdaniu podrzędnym. Zdanie główne i poboczne mogą być połączone w następujący sposób:

- spójnikiem podrzędnym **dat**,⁷⁶ który wprowadza zdania – opinie
- spójnikiem podrzędnym **of**,⁷⁷ który wprowadza pytanie rozstrzygnięcia
- zaimkiem pytającym, wprowadzającym pytanie

Przykłady składają się ze zdania w mowie niezależnej i następnie w mowie zależnej.

• Wyrażanie cudzych lub własnych opinii ze spójnikiem *dat*

Kees zegt: “Ik heb honger.”
Kees zegt **dat** hij honger heeft.

Kees mówi: “Jestem głodny.”
Kees mówi, że jest głodny.

Hij komt morgen.
Ik denk **dat** hij morgen komt.
Het is zeker **dat** hij morgen komt.

On jutro przyjdzie.
Myślę, że on jutro przyjdzie.
To jest pewne, że on jutro przyjdzie.

⁷⁶ Spójnika **dat** nie należy mylić z zaimkiem wskazującym (rozdział 11) lub zaimkiem względnym (rozdział 25) **dat**.

⁷⁷ Spójnika podrzędnego **of** nie należy mylić ze spójnikiem współrzednym **of** (lub). Zobacz rozdział 23.

• **Wyraźnie cudzych lub własnych wątpliwości (pytań) ze spójnikiem of**

Jan vraagt: “Wil jij een appel?”
Jan vraagt **of** jij een appel wilt.

Jan pyta się: “Chcesz jabłko?”
Jan się pyta, czy chcesz jabłko.

Komt hij morgen?
Ik weet niet **of** hij morgen komt.
Het is onzeker **of** hij morgen komt.

Czy on jutro przyjdzie?
Nie wiem, czy on jutro przyjdzie.
To nie jest pewne, czy on jutro przyjdzie.

• **Wyrażanie cudzych lub własnych wątpliwości (pytań) z zaimkami pytającymi**

Anne vraagt: “**Waar** ga je **naartoe**?”
Anne vraagt **waar** je **naartoe** gaat.

Anne pyta się: “Dokąd idziesz?”
Anne się pyta, dokąd idziesz.

Wat komt hij doen?
Ik weet niet **wat** hij komt doen.
Het is niet duidelijk **wat** hij komt doen.

Po co on przyszedł?
Nie wiem, po co przyszedł.
To nie jest jasne, po co on przyszedł.

25. Zaimek (4): zaimek względny

a. Zaimki względne *die* i *dat*

• **Die** odnosi się do:

- **de**-wyrazów w liczbie pojedynczej
- wszystkich rzeczowników w liczbie mnogiej, niezależnie od ich rodzaju

Przykłady:

De man **die** daar loopt, is mijn buurman.
Mężczyzna, który tam idzie, jest moim sąsiadem.

De huizen **die** kort geleden zijn verkocht, zijn 10 jaar oud.
Domy, które niedawno zostały sprzedane, mają 10 lat.

• **Dat** odnosi się do:

- **het**-wyrazów w liczbie pojedynczej

Przykłady:

Het huis **dat** kort geleden is verkocht, is 10 jaar oud.
Dom, który niedawno został sprzedany, ma 10 lat.

Het kind **dat** huult, is gevallen.
Dziecko, które płacze, przewróciło się.

b. Zaimek względny *wat*

Zaimka względnego **wat** używa się po następujących słowach:

alles	wszystko
iets	coś
niets	nic
veel	dużo, wiele
weinig	mało, niewiele

Przykłady:

Alles **wat** je hier ziet, heb ik zelf gemaakt.
Wszystko, co tu widzisz, sam/a zrobiłam/em.

Er is niet veel **wat** ik niet lekker vind.
Nie ma wielu (potraw), których nie lubię.

Przy życiu **wat** można też się odnieść do całego zdania:

We gaan morgen naar Amsterdam, **wat** ik heel leuk vind.
Jutro jedziemy do Amsterdamu, co nam się bardzo podoba.

c. Zaimek względny *waar*

Zaimek względny **waar** odnosi się do miejsca:

Ik woon in de stad **waar** ik geboren ben.
Mieszkam w mieście, gdzie się urodziłam/em.

De winkel **waar** ik deze heerlijke broodjes koop, is vlakbij.
Sklep, gdzie kupiłam/em te przepyszne bułeczki, jest niedaleko.

d. Zaimki względne *wie* i *wat* + przyimek

Zaimki względne **wie** i **wat** mogą występować razem z *przyimkami*.

Użycie::

- przyimek + **wie**, jeśli odnosimy się do osób
- **waar** + przyimek, jeśli odnosimy się do rzeczy⁷⁸

Przykłady:

⁷⁸ **Waar** + przyimek zastępuje mogącą się wydawać o wiele bardziej logiczną kombinację przyimek + **wat**, która nie występuje w języku niderlandzkim.

De docent **op wie** ik wacht, is er nog niet.⁷⁹
Nauczyciel, na którego czekam, jeszcze się nie pojawił.

De film **waar** ik **naar** kijk, is heel goed.⁸⁰
Film, który oglądam, jest bardzo dobry.

26. Zdanie względne

Zdania względne rozpoczynają się zaimkiem względnym. Ten typ zdania znajduje się zazwyczaj za rzeczownikiem lub grupą rzeczowników, do których się odnosi. Dlatego może on się pojawić w środku innego zdania. W zdaniu względnym szyk wyrazów jest taki sam, jak w innych zdaniach podrzędnych. Osobowa forma czasownika znajduje się na końcu tego zdania:

De man **die in dat huis woont**, is erg oud.
Mężczyzna, który mieszka w tamtym domu, jest bardzo stary.

Het boek **dat ik gisteren heb gekocht**, is een cadeau voor mijn moeder.
Książka, którą wczoraj kupiłam/em, jest prezentem dla mojej mamy.

Czasem zdanie względne znajduje się na końcu zdania. Z kontekstu należy wywnioskować, do którego rzeczownika się ono wtedy odnosi:

Hij heeft mij een foto gestuurd, **die ik erg leuk vind**.
Przysłał mi zdjęcie, które bardzo mi się podoba.

27. Czasownik (11): czasowniki rozdzielnie- i nierozdzielnie złożone

Pewna liczba czasowników posiada *przedrostek*, który może być akcentowany bądź też nie. Większość czasowników podaje informacje, czy dany przedrostek jest akcentowany, czy nie.

Nieakcentowane przedrostki to: **be-**, **ge-**, **her-**, **ont-** i **ver-**. W następujących czasownikach sylaba, na którą pada akcent, została wytłuszczona. Czasowniki o nieakcentowanych przedrostkach są *nierozdzielnie złożone*:

beginnen	zacząć
gebeuren	zdarzyć się
herkennen	rozpoznać
ontmoeten	spotkać

⁷⁹ W języku mówionym słyszy się również **waar** + przyimek w odniesieniu do osób, ale nie jest to forma poprawna gramatycznie.

⁸⁰ De film **waarnaar** ik kijk ... jest również możliwe, ale formy typu **waarnaar** zazwyczaj się dzieli (rozdział 6).

veranderen zmienić

Te czasowniki przy tworzeniu imiesłowu czasu przeszłego nie otrzymują przedrostka **ge-**.⁸¹

Czasowniki rozpoczynające się akcentowanym przedrostkiem są natomiast *rozdzielnie złożone*. Takie przedrostki (poniżej wytłuszczone) modyfikują w pewien sposób znaczenie danego czasownika (bez przedrostka). Przykłady z czasownikiem **nemen**:

a nnemen	przyjąć
a fnemen	zmniejszyć się
d oornemen	przejrzeć
i nnemen	zarzyć (np. lek)
m eenemen	wziąć ze sobą
o pnemen	odebrać, pobrać
o vernemen	przejąć
t oenemen	zwiększyć się

Przedrostki czasowników rozdzielnie złożonych mogą znajdować się na innej pozycji w zdaniu (często na jego końcu), niż sam czasownik. *Znaczenie* danego czasownika można odnaleźć w słowniku, ale *tylko* gdy znany jest jego przedrostek.

Czasowniki rozdzielnie złożone *nie zawsze* składają się z formy czasownika i przedrostka oddzielnie. Nasze przykłady zawierają czasowniki **meenemen** i **opbellen**:

- Czasowniki rozdzielnie złożony dzieli się, gdy ich *forma osobowa* znajduje się w *zdaniu głównym* (w czasie teraźniejszym lub przeszłym). Przedrostek znajduje się wtedy zazwyczaj na końcu zdania:

Ik **neem** dit boek **mee**.
Wezmę tę książkę ze sobą.

Ik **bel** je morgen **op**.
Jutro zadzwonię do ciebie.

- Czasowniki rozdzielnie złożone dzieli się również w *trybie rozkazującym*:

Neem dit boek **mee**!
Weź tą książkę ze sobą!

Bel me morgen **op**!
Zadzwoń jutro do mnie!

- Czasowniki rozdzielnie złożone dzieli się w konstrukcji z **te**:

Hij belooft het morgen **mee** te **nemen**.
Obiecuje wziąć to jutro ze sobą.

⁸¹ Zobacz rozdział 17 o tworzeniu czasu przeszłego złożonego.

Jij hoeft mij vanavond niet **op** te **bellen**.
Nie musisz do mnie dziś wieczorem dzwonić.

- Czasowniki rozdzielnie złożone dzieli się, jeśli znajdują się one w formie *imiesłowów*. **Ge-** znajduje się wtedy między przedrostkiem, a czasownikiem:

Ik heb dit boek voor jullie **meegenomen**.
Wzięłam tą książkę dla was.

Ik weet dat hij me gisteren heeft **opgebeld**.
Wiem, że wczoraj do mnie dzwonił.

- Czasowniki rozdzielnie złożone pojawiają się w *jednej części*, gdy są to bezokoliczniki po np. *czasownikach modalnych*:

Ik wil dit boek **meenemen**.
Chcę tą książkę wziąć ze sobą.

Ik zal je morgen **opbellen**.
Zadzwonię jutro do ciebie.

- Czasowniki rozdzielnie złożone występują w *jednej części*, gdy są to znajdujące się na końcu zdania formy osobowe czasownika w zdaniu pobocznym:

Ik weet dat hij het boek niet **meeneemt**.
Wiem, że nie weźmie (tej) książki.

Ik hoop dat je me morgen **opbelt**.
Mam nadzieję, że jutro do mnie zadzwonisz.

ZAŁĄCZNIKI

- I Czasowniki nieregularne
- II Liczebniki
- III Jednostki miar
- IV Określenia czasu
- V Przyimki
- VI Przysłówki
- VII Odnośniki do osób i rzeczy
- VIII Podstawowe pojęcia gramatyczne

ZAŁĄCZNIK I: Czasowniki nieregularne

Mimo że następujące czasowniki to formy nieregularne, można odkryć między nimi pewne prawidłowości: grupy czasowników zmieniają się w ten sam sposób.

Formy czasowników będą się pojawiać w następującej kolejności: bezokolicznik, forma czasu przeszłego prostego w l.pojedynczej i l.mnogiej, imiesłów czasu przeszłego i czasownik posiłkowy w trzeciej osobie liczby pojedynczej.⁸²

Bezokol.	Czas przeszły prosty l.poj./l.mn.	Imiesłów czasu przeszłego	
ij	ē	ē	
begrijpen	begreep, begrepen	heeft begrepen	rozumieć
beschrijven	beschreef, beschreven	heeft beschreven	opisać
blijken	bleek, bleken	is gebleken	okazać się
blijven	bleef, bleven	is gebleven	zostać
kijken	keek, keken	heeft gekeken	patrzyć/oglądać
krijgen	kreeg, kregen	heeft gekregen	otrzymać/dostać
lijken	leek, leken	heeft geleken	zdawać się
ontbijten	ontbeet, ontbeten	heeft ontbeten	jeść śniadanie
overlijden	overleed, overleden	is overleden	umrzeć
rijden	reed, reden	heeft/is ⁸³ gereden	jechać
schijnen	scheen, schenen	heeft geschenen	wydawać się/świecić
schrijven	schreef, schreven	heeft geschreven	pisać
snijden	sneed, sneden	heeft gesneden	ciąć
verdwijnen	verdween, verdwenen	is verdwenen	zniknąć
vergelijken	vergeleek, vergeleken	heeft vergeleken	porównać
verwijzen	verwees, verwezen	heeft verwezen	odnosić się
wijzen	wees, wezen	heeft gewezen	wskazać
ie	ō	ō	
bieden	bood, boden	heeft geboden	oferować
genieten	genoot, genoten	heeft genoten	rozkoszować się
kiezen	koos, kozen	heeft gekozen	wybrać
liegen	loog, logen	heeft gelogen	kłamać
schieten	schoot, schoten	heeft geschoten	strzelić
verbieden	verbod, verboden	heeft verboden	zabronić
verliezen	verloor, verloren	(is/)heeft verloren	stracić/zgubić
ui	ō	ō	
buigen	boog, bogen	heeft gebogen	zgiąć
ruiken	rook, roken	heeft geroken	wąchać/czuć zapach
sluiten	sloot, sloten	heeft gesloten	zamknąć

⁸² W przypadku czasowników rozdzielnie złożonych należy odszukać formy czasownika podstawowego (aby dowiedzieć się, jakie *formy* czasu przeszłego mają **aannemen**, **afnemen**, **doornemen**, **innemen**, **meenemen**, **opnemen**, **overnemen**, należy szukać czasownika **nemen**). *Znaczenie* natomiast czasowników rozdzielnie złożonych należy sprawdzić w słowniku. Przeczytaj rozdział 27 o czasownikach rozdzielnie złożonych.

⁸³ Jeśli nie jest podany kierunek bądź cel ruchu: **heeft**; w innych sytuacjach: **is**. Zobacz rozdział 17.

ē bewegen scheren wegen	ō bewoog, bewogen schoor, schoren woog, wogen	ō heeft bewogen heeft geschoren heeft gewogen	ruszać (się) golić się ważyć
ī beginnen binden drinken schrikken springen stinken verbinden vinden winnen zingen	ō begon, begonnen bond, bonden dronk, dronken schrok, schrokken sprong, sprongen stonk, stonken verbond, verbonden vond, vonden won, wonnen zong, zongen	ō is begonnen heeft gebonden heeft gedronken is geschrokken heeft gesprongen heeft gestonken heeft verbonden heeft gevonden heeft gewonnen heeft gezongen	zacząć (się) wiązać pić przestraszyć się skoczyć śmierdzieć połączyć znaleźć wygrać śpiewać
ě trekken vechten vertrekken zenden zwemmen	ō trok, trokken vocht, vochten vertrok, vertrokken zond, zonden zwom, zwommen	ō heeft getrokken heeft gevochten is vertrokken heeft gezonden heeft gezwommen	ciągnąć walczyć odejść/odjechać wysłać pływać
ě helpen sterven	ie hielp, hielpen stierf, stierven	ō heeft geholpen is gestorven	pomóc umrzeć
ē bespreken breken nemen ontbreken spreken steken	ǎ, ā besprak, bespraken brak, braken nam, namen ontbrak, ontbraken sprak, spraken stak, staken	ō heeft besproken heeft gebroken heeft genomen heeft ontbroken heeft gesproken heeft gestoken	omówić przerwać brać być nieobecna/ym rozmawiać/mówić ukłuć/ugodzić
ē eten genezen geven lezen vergeten	ǎ, ā at, aten genas, genazen gaf, gaven las, lazen vergat, vergaten	ē heeft gegeten is genezen heeft gegeven heeft gelezen (is/)heeft vergeten	jeść wyzdrowieć dać czytać zapomnieć
ī bidden liggen zitten	ǎ, ā bad, baden lag, lagen zat, zaten	ē heeft gebeden heeft gelegen heeft gezeten	modlić się leżeć siedzieć

ā	oe	ā	
dragen	droeg, droegen	heeft gedragen	nosić
slaan	sloeg, sloegen	heeft geslagen	bić
vragen	vroeg, vroegen	heeft gevraagd	pytać

Inne czasowniki

bezoeken	bezocht, bezochten	heeft bezocht	odwiedzić
brengen	bracht, brachten	heeft gebracht	wziąć ze sobą
denken	dacht, dachten	heeft gedacht	myśleć
kopen	kocht, kochten	heeft gekocht	kupić
verkopen	verkocht, verkochten	heeft verkocht	sprzedać
zoeken	zocht, zochten	heeft gezocht	szukać
bestaan	bestond, bestonden	heeft bestaan	istnieć
doen	deed, deden	heeft gedaan	robić
gaan	ging, gingen	is gegaan	iść
staan	stond, stonden	heeft gestaan	stać
verstaan	verstond, verstonden	heeft verstaan	rozumieć/dobrze słyszeć
zien	zag, zagen	heeft gezien	widzieć
houden	hield, hielden	heeft gehouden	trzymać
laten	liet, lieten	heeft gelaten	pozwolić/zostawić
lopen	liep, liepen	heeft/is ⁸⁴ gelopen	iść
roepen	riep, riepen	heeft geroepen	wołać
slapen	sliep, sliepen	heeft geslapen	spać
vallen	viel, vielen	is gevallen	upaść/spaść
hangen	hing, hingen	heeft gehangen	wiszieć
vangen	ving, vingen	heeft gevangen	łapać
hebben	had, hadden	heeft gehad	mieć
komen	kwam, kwamen	is gekomen	przyjść/przybyć
kunnen	kon, konden	heeft gekund	móc/potrafić
moeten	moest, moesten	heeft gemoeten	musieć
mogen	mocht, mochten	heeft gemogen	mieć pozwolenie
weten	wist, wisten	heeft geweten	wiedzieć
willen	wou/wouden ⁸⁵	heeft gewild	chcieć
worden	werd, werden	is geworden	stać się
zeggen	zei, zeiden	heeft gezegd	powiedzieć
zijn	was, waren	is geweest	być
zullen	zou, zouden	-	(wyrażenie powinności i przyszłości)

⁸⁴ Jeśli nie jest podany kierunek bądź cel ruchu: **heeft**; w innych sytuacjach: **is**. Zobacz rozdział 17.

⁸⁵ Zazwyczaj używa się form regularnych **wilde/wilden**. Zobacz rozdział 18.

bakken	bakte, bakten	heeft gebakken	piec
heten	heette, heetten	heeft geheten	nazywać się
lachen	lachte, lachten	heeft gelachen	śmiać się
raden	raadde, raadden	heeft geraden	zgadnąć
wassen	waste, wasten	heeft gewassen	myć

Spis alfabetyczny czasowników nieregularnych:

bakken	bakte, bakten	heeft gebakken	piec
beginnen	begon, begonnen	is begonnen	zacząć (się)
begrijpen	begreep, begrepen	heeft begrepen	rozumieć
beschrijven	beschreef, beschreven	heeft beschreven	opisać
bespreken	besprak, bespraken	heeft besproken	omówić
bestaan	bestond, bestonden	heeft bestaan	istnieć
bewegen	bewoog, bewogen	heeft bewogen	ruszać (się)
bezoeken	bezocht, bezochten	heeft bezocht	odwiedzić
bidden	bad, baden	heeft gebeden	modlić się
bieden	bood, boden	heeft geboden	ofiarować
binden	bond, bonden	heeft gebonden	wiązać
blijken	bleek, bleken	is gebleken	okazać się
blijven	bleef, bleven	is gebleven	zostać
breken	brak, braken	heeft gebroken	przerwać
brengen	bracht, brachten	heeft gebracht	wziąć ze sobą
buigen	boog, bogen	heeft gebogen	zgiąć
denken	dacht, dachten	heeft gedacht	myśleć
doen	deed, deden	heeft gedaan	robić
dragen	droeg, droegen	heeft gedragen	nosić
drinken	dronk, dronken	heeft gedronken	pić
eten	at, aten	heeft gegeten	jeść
gaan	ging, gingen	is gegaan	iść
genezen	genas, genazen	is genezen	wyzdrowieć
genieten	genoot, genoten	heeft genoten	rozkoszować się
geven	gaf, gaven	heeft gegeven	dać
hangen	hing, hingen	heeft gehangen	wisieć
hebben	had, hadden	heeft gehad	mieć
helpen	hielp, hielpen	heeft geholpen	pomóc
heten	heette, heetten	heeft geheten	nazywać się
houden	hield, hielden	heeft gehouden	trzymać
kiezen	koos, kozen	heeft gekozen	wybrać
kijken	keek, keken	heeft gekeken	patrzeć/oglądać
komen	kwam, kwamen	is gekomen	przyjść/przybyć
kopen	kocht, kochten	heeft gekocht	kupić
krijgen	kreeg, kregen	heeft gekregen	otrzymać/dostać
kunnen	kon, konden	heeft gekund	móc, potrafić
lachen	lachte, lachten	heeft gelachen	śmiać się
laten	liet, lieten	heeft gelaten	pozwolić/zostawić
lezen	las, lazen	heeft gelezen	czytać

liegen	loog, logen	heeft gelogen	kłamać
liggen	lag, lagen	heeft gelegen	leżeć
lijken	leek, leken	heeft geleken	zdawać się
lopen	liep, liepen	heeft/is gelopen	iść
moeten	moest, moesten	heeft gemoeten	musieć
mogen	mocht, mochten	heeft gemogen	mieć pozwolenie
nemen	nam, namen	heeft genomen	brać
ontbijten	ontbeet, ontbeten	heeft ontbeten	jeść śniadanie
ontbreken	ontbrak, ontbraken	heeft ontbroken	być nieobecna/y
overlijden	overleed, overleden	is overleden	umrzeć
raden	raadde, raadden	heeft geraten	zgadnąć
rijden	reed, reden	heeft/is gereden	jechać
roepen	riep, riepen	heeft geroepen	wołać
ruiken	rook, roken	heeft geroken	wąchać/czuć zapach
scheren	schoor, schoren	heeft geschoren	golić się
schieten	schoot, schoten	heeft geschoten	strzelić
schijnen	scheen, schenen	heeft geschenen	wydawać się/świecić
schrijven	schreef, schreven	heeft geschreven	pisać
schrikken	schrok, schrokken	is geschrokken	przestraszyć się
slaan	sloeg, sloegen	heeft geslagen	bić
slapen	sliep, sliepen	heeft geslapen	spać
sluiten	sloot, sloten	heeft gesloten	zamknąć
snijden	sneed, sneden	heeft gesneden	ciąć
spreken	sprak, spraken	heeft gesproken	rozmawiać/mówić
springen	sprong, sprongen	heeft gesprongen	skoczyć
staan	stond, stonden	heeft gestaan	stać
steken	stak, staken	heeft gestoken	ukłuć/ugodzić
sterven	stierf, stierven	is gestorven	umrzeć
stinken	stonk, stonken	heeft gestonken	śmierdzieć
trekken	trok, trokken	heeft getrokken	ciągnąć
vallen	viel, vielen	is gevallen	upaść/spaść
vangen	ving, vingen	heeft gevangen	łapać
vechten	vocht, vochten	heeft gevochten	walczyć
verbieden	verbod, verboden	heeft verboden	zabronić
verbinden	verbond, verbonden	heeft verbonden	połączyć
verdwijnen	verdween, verdwenen	is verdwenen	zniknąć
vergelijken	vergeleek, vergeleken	heeft vergeleken	porównać
vergeten	vergat, vergaten	is/heeft vergeten	zapomnieć
verkopen	verkocht, verkochten	heeft verkocht	sprzedać
verliezen	verloor, verloren	heeft verloren	stracić/zgubić
verstaan	verstond, verstonden	heeft verstaan	rozumieć/dobrze słyszeć
vertrekken	vertrok, vertrokken	is vertrokken	odejść/odjechać
verwijzen	verwees, verwezen	heeft verwezen	odnosić się
vinden	vond, vonden	heeft gevonden	znaleźć
vragen	vroeg, vroegen	heeft gevraagd	pytać
wassen	waste, wasten	heeft gewassen	myć
wegen	woog, wogen	heeft gewogen	ważyć
weten	wist, wisten	heeft geweten	wiedzieć
wijzen	wees, wezen	heeft gewezen	wskazać
willen	wou/wouden	heeft gewild	chcieć

winnen	won, wonnen	heeft gewonnen	wygrać
worden	werd, werden	is geworden	stać się
zeggen	zei, zeiden	heeft gezegd	powiedzieć
zenden	zond, zonden	heeft gezonden	wysłać
zien	zag, zagen	heeft gezien	widzieć
zijn	was, waren	is geweest	być
zingen	zong, zongen	heeft gezongen	śpiewać
zitten	zat, zaten	heeft gezeten	siedzieć
zoeken	zocht, zochten	heeft gezocht	szukać
zullen	zou, zouden	-	(wyrażenie powinności i przyszłości)
zwemmen	zwom, zwommen	heeft gezwommen	pływać

ZAŁĄCZNIK II: Liczebniki⁸⁶

a. Liczebniki główne

0	nul	20	<i>twintig</i>
1	een ⁸⁷	21	eenentwintig
2	twee	22	tweeëntwintig ⁸⁸
3	drie	23	drieëntwintig
4	vier	24	vierentwintig
5	vijf	25	vijfentwintig
6	zes	26	zesentwintig
7	zeven	27	zevenentwintig
8	acht	28	achtentwintig
9	negen	29	negenentwintig
10	tien	30	<i>dertig</i>
11	<i>elf</i>	40	<i>veertig</i>
12	<i>twaal</i> f	50	vijftig
13	<i>dertien</i>	60	zestig
14	<i>veertien</i>	70	zeventig
15	vijftien	80	<i>tachtig</i>
16	zestien	90	negentig
17	zeventien		
18	achttien	100	honderd ⁸⁹
19	negentien	200	tweehonderd
274	tweehonderdvierenzeventig		
1000	duizend ⁹⁰		
1154	elfhonderdvierenvijftig ⁹¹		
5432	vijfduizend vierhonderdtweeëndertig		
1.000.000	een miljoen		

b. Liczebniki porządkowe

Liczebniki porządkowe tworzy się poprzez dodanie końcówki **-de** lub **-ste** do liczebników głównych.

1 ^e	<i>eerste</i>	6 ^e	zesde	11 ^e	elfde	30 ^e	dertigste
2 ^e	tweede	7 ^e	zevende	12 ^e	twaaftde	40 ^e	veertigste
3 ^e	<i>derde</i>	8 ^e	achtste	13 ^e	dertiende		
4 ^e	vierde	9 ^e	negende			100 ^e	honderdste
5 ^e	vijfde	10 ^e	tiende	20 ^e	twintigste	1000 ^e	duizendste

⁸⁶ Formy nieregularne zaznaczone są kursywą. Określenia czasu znajdziesz w Załączniku IV.

⁸⁷ Tej formy **een** nie należy mylić z rodzajnikiem nieokreślonym. Ten liczebnik wymawia się z długim **ē**. Często jego pisownia wygląda następująco: **één**.

⁸⁸ Trema oznacza rozpoczęcie w jej miejscu nowej sylaby.

⁸⁹ Nie: **éénhonderd** lecz: **honderd**.

⁹⁰ Nie: **éénderduizend** lecz: **duizend**.

⁹¹ A nie: **duizend honderdvierenvijftig**.

c. Liczebiki nieokreślone

Do określania ilości używa się następujących form:

veel	dużo	veel water	dużo wody
	wiele/u	veel mensen	wielu ludzi
weinig	mało	weinig water	mało wody
	niewiele/u	weinig mensen	niewiele ludzi
genoeg	wystarczająca ilość/ liczba	genoeg water	wystarczająca ilość wody
		genoeg mensen	wystarczająca liczba ludzi
wat	trochę/ kilka/u	wat water	trochę wody
		wat mensen	kilka osób
		wat geld	trochę pieniędzy
enkele	kilka/kilkoro	enkele mensen	kilkoro ludzi
sommige	niektórzy	sommige mensen	niektórzy ludzie
verschillende	różni/e	verschillende mensen	różni ludzie
een paar	kilka/kilkoro	een paar mensen	kilka osób

d. Zwroty idiomatyczne

$$4 + 1 = 5$$

vier plus één is vijf (lub: vier en één is vijf)

$$5 - 1 = 4$$

vijf min één is vier

$$2 \times 2 = 4$$

twee keer twee is vier (lub: twee maal twee is vier)

$$4 : 2 = 2$$

vier gedeeld door twee is twee

$$\frac{1}{2}, 1\frac{1}{2}, 2\frac{1}{2}, 3\frac{1}{2}$$

een half,⁹² anderhalf, twee en een half, drie en een half

$$\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{1}{4}, \frac{1}{5}$$

een tweede, een derde, een vierde,⁹³ een vijfde

$$\frac{1}{4}, \frac{2}{4}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4}$$

een kwart, twee kwart, drie kwart, vier kwart

$$\frac{1}{100}, \frac{1}{1000}$$

een honderdste, een duizendste

$$\frac{9}{10}$$

negen tiende

$$\frac{1}{19}$$

een negentiende

$$1 \text{ m}^2$$

1 vierkante meter

$$1 \text{ m}^3$$

1 kubieke meter

⁹² Lub: **een tweede**. Zobacz dalej.

⁹³ Lub: **een kwart**. Zobacz dalej.

ZAŁĄCZNIK III: Jednostki miar

Ogólna reguła mówi, że jeśli odnosimy się do czegoś policzalnego, czego jest więcej niż jedna sztuka, to używamy wtedy liczby mnogiej rzeczownika:

Hoeveel katten heb jij?	Ile masz kotów?
Ik heb één kat.	Mam jednego kota.
Ik heb twee katten.	Mam dwa koty.
Ik heb een paar katten.	Mam kilka kotów.

Jednak większość rzeczowników, służących do określania jednostek miar, przyjmuje formę *liczby pojedynczej*:

1 kilo	1 kilo
2 kilo	2 kilo
3 kilo	3 kilo

Tyczy się to także następujących form:

3 gram	3 gramy
3 jaar	3 lata
3 uur	3 godziny
3 kwartier	3 kwadransy
3 euro ⁹⁴	3 euro
3 meter	3 metry
3 centimeter	3 centymetry
3 millimeter	3 milimetry

Nawet jeśli rzeczowniki te występują w połączeniu z: **hoeveel** (ile), **zoveel** (tyle/ tak dużo) lub **een paar** (kilka), używa się ich w liczbie pojedynczej:

hoeveel kilo?	ile kilogramów?
zoveel meter	tyle metrów
een paar jaar	kilka lat

Wyjątki:

3 maanden	3 miesiące
3 weken	3 tygodnie
3 dagen	3 dni
3 minuten	3 minuty
3 seconden	3 sekundy
3 graden	3 stopnie
hoeveel maanden?	ile miesięcy?
zoveel minuten	tyle minut
een paar graden	kilka stopni

⁹⁴ € 12,50 czyta się jako: twaalf euro vijftig, lub: twaalf vijftig.

Przykłady:

300 kilo is⁹⁵ te veel.

1000 jaar is lang.

3 kwartier is 45 minuten.

35 centimeter is 350 millimeter.

300 kilo jest za dużo.

1000 lat to jest długo.

3 kwadrans to jest 45 minut.

35 centymetrów to jest 350 milimetrów.

⁹⁵ Należy zauważyć, że czasowniki w tych przykładach są również w liczbie pojedynczej.

ZAŁĄCZNIK IV: Określenia czasu

a. Lata

Daty czyta się następująco:

1300 - **dertienhonderd**

1964 - **negentien vierenzestig**

2004 - **tweeduizend vier**

v.Chr. (voor Christus): przed narodzinami Chrystusa (p.n.e.)

n.Chr. (na Christus): po narodzinach Chrystusa (n.e.)

A.D. (Latin: anno Domini): w roku Pańskim

W Holandii dość często używa się cyfr rzymskich, szczególnie na budynkach. Oto kilka podstawowych symboli:

M = 1000

D = 500

C = 100

L = 50

X = 10

V = 5

I = 1

Po dodaniu niższego symbolu *do* wyższego dodaje się do siebie ich wartości:

MD = 1500

DC = 600

LXX = 70

VIII = 8

Przez postawienie niższego symbolu *przed* wyższym odejmuje się od siebie ich wartości:

CM = 900

XC = 90

XL = 40

IX = 9

IV = 4⁹⁶

Tak więc: **MCMLXIV** = 1964; **MMVII** = 2007.

⁹⁶ Czasem można się również spotkać z symbolem: IIII.

b. Pory roku

de winter	zima
de lente, het voorjaar	wiosna
de zomer	lato
de herfst, het najaar	jesień

c. Miesiące⁹⁷

januari	styczeń
februari	luty
maart ⁹⁸	marzec
april ⁹⁹	kwiecień
mei	maj
juni	czerwiec
juli	lipiec
augustus	sierpień
september	wrzesień
oktober	październik
november	listopad
december	grudzień

d. Dni tygodnia¹⁰⁰

maandag	poniedziałek
dinsdag	wtorek
woensdag	środa
donderdag	czwartek
vrijdag	piątek
zaterdag	sobota
zondag	niedziela

⁹⁷ Większość nazw miesięcy pochodzi z mitologii rzymskiej. **Maart** (marzec) odnosi się do Marsa, boga wojny; **mei** (maj) do Jupitera Maiusa, boga wzrostu; **juni** (czerwiec) do Juny, bogini kobiet i małżeństwa; **juli** (lipiec) i **augustus** (sierpień) do władców Juliusza Cezara i Augustus. **Maart** był pierwszym miesiącem w kalendarzu rzymian. To wyjaśnia nazwy **september** (septem = 7), **oktober** (octo = 8), **november** (novem = 9) i **december** (decem = 10): siódmy, ósmy, dziewiąty i dziesiąty miesiąc. **Februari**, ostatni miesiąc roku w tym kalendarzu, dostaje dlatego dodatkowy dzień w roku przestępnym.

⁹⁸ Powiedzenie **Maart roert zijn staart** można porównać do polskiego: **W marcu, jak w garncu**: może być zimno, spaść śnieg, być ciepło, ale w marcu zazwyczaj pada w Holandii deszcz. Nawet marcowe deszcze zostały nazwane: **maartse buien**.

⁹⁹ **April doet wat hij wil** jest porównywalne do polskiego powiedzenia: **Kwiecień plecień, bo przeplata, trochę zimy, trochę lata**.

¹⁰⁰ Kilka z tych nazw odnosi się do bogów plemion germańskich: **woensdag** (środa) odnosi się do Wodana, boga wojny, **donderdag** (czwartek) do Donara, boga burz i sztorów, i **vrijdag** (piątek) do Frei, bogini płodności.

e. Określenie godziny¹⁰¹

W języku niderlandzkim w dość specyficzny sposób określa się czas. Jeśli tylko jest 20 minut po pełnej godzinie, to zaczyna się już odnosić do następnej pełnej godziny:

10.20 = 10 voor half 11 (rano)
17.20 = 10 voor half 6 (po południu)

Podstawy:

een uur ¹⁰²	= 60 minuten
een half uur	= 30 minuten
een kwartier ¹⁰³	= 15 minuten
een minuut ¹⁰⁴	= 60 seconden ¹⁰⁵

W załączniku III zauważyliśmy już, że godziny i kwadransy, nawet jeśli jest ich więcej, występują w liczbie pojedynczej. Minuty i sekundy natomiast występują w takich sytuacjach w liczbie mnogiej:

een dag = 24 uur	jeden dzień = 24 godziny
een uur = 4 kwartier	jedna godzina = 4 kwadransy
een kwartier = 15 minuten	jeden kwadrans = 15 minut
een minuut = 60 seconden	jedna minuta = 60 sekund

Wyrażenia odnoszące się do czasu:

Hoe laat is het? Het is 11 uur.	Która jest godzina? Jest 11 godzina.
Hoe laat vertrekt de trein? De trein vertrekt om 12 uur.	O której godzinie odjeżdża pociąg? Pociąg odjeżdża o 12.
Hoe lang duurt de reis? De reis duurt 2 uur en 10 minuten.	Jak długo zajmie (nam) podróż? Podróż zajmie 2 godziny i 10 minut.
Tot hoe laat moet je wachten? Tot 12 uur.	Do której godziny muszę czekać? Do 12 godziny.
Hoe laat kom je aan? Ik kom om 10 over 2 aan.	O której godzinie przyjdiesz/przyjedziesz? Przyj(a)dę o 14.10.

¹⁰¹ W języku pisanym używa się zegara 24-godzinnego, w języku mówionym natomiast 12-godzinnego.

¹⁰² *Het* uur.

¹⁰³ *Het* kwartier.

¹⁰⁴ *De* minuut.

¹⁰⁵ *De* seconde.

Twaalf uur

Vijf over twaalf

Tien over twaalf

Kwart over twaalf

Tien voor half een

Vijf voor half een

Half een

Vijf over half een

Tien over half een

Kwart voor een

Tien voor een

Vijf voor een

ZAŁĄCZNIK V: Przyimki

Poprawne użycie przyimków w języku obcym może być bardzo kłopotliwe, ponieważ ich użycie jest często idiomatyczne. Dlatego oprócz znaczenia podajemy również przykłady ich użycia.

aan	Ik zit aan tafel. Siedzę przy stole. Er is iemand aan de deur. Ktoś stoi przed drzwiami. De foto hangt aan de muur. Zdjęcie wisi na ścianie. Ik geef het boek aan jou. Książkę daję tobie (dla ciebie).
achter	Hij staat achter een boom. On stoi za drzewem.
behalve	Hij is er altijd behalve vandaag. On jest codziennie oprócz dnia dzisiejszego.
beneden	West-Nederland ligt beneden zeeniveau. Zachodnia część Holandii znajduje się poniżej poziomu morza.
bij	Ik was bij de boekwinkel. Byłam/em w księgarni. Ik woon dicht bij de universiteit. Mieszkam niedaleko uniwersytetu. Ik heb een boek bij me. Mam książkę przy sobie. Ik woon bij mijn tante. Mieszkam u cioci.
binnen	Ik ben binnen een uur klaar. Będę gotowa/y w ciągu godziny.
boven	Hij woont boven een winkel. On mieszka nad sklepem. Oost-Nederland ligt boven zeeniveau. Wschodnia część Holandii znajduje się nad poziomem morza.

Het is boven de 35 graden.
Jest **powyżej** 35 °C.

buiten Hij is buiten gevaar.
On znajduje się **z dala od** niebezpieczeństwa.

Ik woon buiten de stad.
Mieszkam **poza** miastem.

dankzij Ik heb dit boek dankzij jou.
Mam tę książkę **dzięki** tobie.

door Hij is door een auto aangereden.
Został potrącony **przez** samochód.

Ik loop door het bos.
Idę **przez** las.

gedurende Gedurende het weekend heb ik vrij.
W ciągu weekendu jestem wolna/y.

in Ik ben in de keuken.
Jestem **w** kuchni.

Ik moet dit in het Engels vertalen.
Muszę to przetłumaczyć **na** angielski.

langs Hij loopt langs de rivier.
Idzie **wzdłuż** rzeki.

met Ik kom met de fiets.
Przyjadę **na** rowerze.

Ik kom met Kerstmis.
Przyjadę **na** Święta Bożego Narodzenia.

Ik wil koffie met suiker.
Chcę kawę **z** cukrem.

na Na u!
Po Pani/u (za Panią/em)!

Na de winter ga ik naar Parijs
Po zimie pojedę do Paryża.

naar Hij gaat naar Amsterdam.
On wybiera się **do** Amsterdamu.

De trein naar Parijs vertrekt nu.
Pociąg **do** Paryża teraz odjeżdża.

naast	Ik zit naast een student. Siedzę obok studenta.
om	Wij zitten om de tafel. Siedzimy dookoła stołu. Ik kom om 12 uur. Przyjdę o 12.
onder	Wij praten veel onder het eten. Dużo rozmawiamy w trakcie jedzenia. De kat zit onder de tafel. Kot siedzi pod stołem.
op	Ik heb geen geld op de bank. Nie mam pieniędzy w banku (na koncie w banku). De koffie staat op tafel. Kawa jest na stole.
over	Ik lees een boek over Erasmus. Czytam książkę o Erazmie z Rotterdamu. Ik loop over de brug. Przechodzę przez most. Ik kom over een uur. Przyjdę za godzinę. Hij is over de veertig. On ma ponad 40 lat.
per	Reizen per trein is comfortabel. Podróżowanie pocigiem jest wygodne. Deze tomaten kosten 1 euro per kilo. Te pomidory kosztują 1 euro za kilogram.
rond	Wij zitten rond het vuur. Siedzimy dookoła ogniska.
sinds	Hij studeert sinds 2004. On studiuje od roku 2004.
te	Dit huis is te huur. Ten dom jest do wynajęcia.

	Ik ben geboren te Utrecht. Urodziłam/em się w Utrechtie.
tegen	Hij leunt tegen de muur. Opiera się o ścianę. Hij stemt tegen dit voorstel. On głosuje przeciw(ko) tej propozycji. Hij is heel aardig tegen mij. On jest bardzo miły dla mnie (w stosunku do mnie).
tegenover	Ik woon tegenover het station. Mieszkam naprzeciw(ko) stacji.
tijdens	Tijdens de zomer kom ik. Przyjadę w lecie (w trakcie lata).
tot	Deze trein rijdt tot Leiden. Ten pociąg jedzie aż do Lejdy. Ik wacht tot 12 uur. Czekam do 12 godziny. Tot volgende week! Do przyszłego tygodnia!
tussen	De trein staat stil tussen Leiden en Den Haag. Pociąg stoi pomiędzy Lejdą i Hagą. Er is een verschil tussen A en B. Jest różnica między A i B.
uit	Ik kom uit Nederland. Pochodzę z Holandii. Hij stapt uit de trein. On wysiada z pociągu. De kat springt uit het raam. Kot skacze przez okno.
van	Hij werkt van 9 tot 5. On pracuje od 9 do 17. Hij is de zoon van Jan. On jest synem Jana. Dat is aardig van je. To miło z twojej strony.

vanaf	Ik werk vanaf 2000. Pracuję od roku 2000.
vanwege	Ik kan niet slapen vanwege de muggen. Nie mogę spać z powodu komarów (przez komary).
via	Ik ga via Parijs naar Rome. Jadę do Rzymu przez Paryż.
volgens	Volgens het weerbericht gaat het regenen. Według prognozy pogody będzie padać.
voor	Ik ben vóór 6 uur klaar. Będę gotowa/y przed 18. Dit moet vóór 1 april klaar zijn. To musi być gotowe przed 1 kwietnia (pierwszgo kwietnia). Ik kom voor jou. Przychodzę dla ciebie. (Jestem tu dla/przez Ciebie.) Ik sta voor het huis. Stoję przed domem.
voorbij	Hij rijdt voorbij Leiden. On przejeżdża przez Lejdę.
zonder	De reis verloopt zonder problemen. Podróż przebiega bez problemów.

Czasowniki z przyimkami (rekcja czasownika)

Oto kilkanaście przykładów:

beginnen met	zacząć (coś)
denken aan	myśleć o
gaan naar	iść/jechać do
geven aan	dać (komuś)
helpen met	pomóc przy
houden van	kochać/lubić (coś, kogoś)
kijken naar	patrzeć na/oglądać (coś)
lachen om	śmiać się z
luisteren naar	słuchać (czegoś, kogoś)
stoppen met	zaprzestać (coś robić)
trek hebben in	mieć ochotę na (jedzenie)
vragen aan	pytać (kogoś)
wachten op	czekać na
zin hebben in iets ¹⁰⁶	mieć ochotę na coś

Określenie czasu i przyimki

Tijd	Ik kom om 12 uur.
Dagen en data	Ik kom op woensdag 17 september.
Weekend	Ik kom in het weekend.
Maanden	Ik kom in september.
Seizoenen	Ik kom in de zomer.
Jaren	Ik kom in 2007.

Określenie miejsca i przyimki

Land	Ik woon in Nederland.
Stad/dorp	Ik woon in Leiden.
Wijk	Ik woon in de Bloemenwijk.
Straat	Ik woon in de Herenstraat.
Weg	Ik woon aan de Appelweg.
Laan	Ik woon aan de Lindelaan.
Gracht/singel	Ik woon aan de Hooigracht.
Huisnummer	Ik woon op nummer 15.
Verdieping	Ik woon op de tweede verdieping.

¹⁰⁶ Są możliwe dwie konstrukcje z wyrażeniem **zin hebben**:

zin hebben in + rzeczownik: ik heb zin in koffie

zin hebben + om (...) te + bezokolicznik: ik heb zin om morgen naar Amsterdam te gaan.

Zobacz rozdział 20.

ZAŁĄCZNIK VI: Przysłówki

Przysłówki dostarczają dodatkowej informacji o czasowniku, przymiotniku lub innym przysłówku. Ich forma nigdy nie ulega zmianie. W następujących przykładach przysłówki zostały wytłuszczone:

Zij zingt **mooi**.
Zij zingt een **heel** mooi lied.
Zij zingt **heel mooi**.

• Przysłówki czasu

morgen	jutro
overmorgen	pojutrze
gisteren	wczoraj
eergisteren	przedwczoraj
overdag	w ciągu dnia
vandaag	dzisiaj
vanmorgen/vanochtend	dziś rano
vanmiddag	dziś po południu
vanavond	dziś wieczorem
vannacht	dziś w nocy/ubiegłej nocy
's morgens/'s ochtends	rano
's middags	po południu
's avonds	wieczorem
's nachts	w nocy
binnenkort	wkrótce
straks	niedługo, zaraz
later	potem
volgende week	w przyszłym tygodniu
volgende maand	w przyszłym miesiącu
volgend jaar	w przyszłym roku
altijd	zawsze
meestal	zazwyczaj
regelmatig	regularnie
soms	czasem
af en toe/nu en dan	od czasu do czasu
even	właśnie/akurat
zelden	rzadko
nooit	nigdy
bijna nooit	prawie nigdy
ooit	kiedykolwiek/kiedyś

eerst	najpierw
dan	wtedy
daarna	potem
vervolgens	następnie
ten slotte	na zakończenie

toen	wtedy
sindsdien	od tego czasu
al	już
weer	znów/znovu
eindelijk	w końcu

• Przysłówki miejsca

hier	tu(taj)
daar	tam
er	tam
binnen	w środku
buiten	na zewnątrz
overal	wszędzie
ergens	gdzieś
nergens	nigdzie
weg	(-) ¹⁰⁷
boven	na górze
beneden	na dole

• Przysłówki kierunku

rechtdoor	prosto
(naar) links/linksaf	w lewo
(naar) rechts/rechtsaf	w prawo
terug	z powrotem

• Przysłówki stopnia

zeer ¹⁰⁸	bardzo
erg ¹⁰⁹	bardzo
heel ¹¹⁰	bardzo
zo	tak
te	za

¹⁰⁷ Mijn boek is **weg**, oznacza: Nie ma mojej książki/ Moja książka zniknęła.

¹⁰⁸ **Zeer** używa się głównie w języku pisanym.

¹⁰⁹ Język mówiony.

¹¹⁰ Język mówiony.

• Inne przysłówki

eigenlijk	właściwie
graag	chętnie
ook	także, też
misschien	może
toch	pomimo to, przecież, jednak, i tak

Heb je trek in een kopje thee? Ja, graag! Ik wil graag een kopje thee.
Masz ochotę na filiżankę herbaty? Tak, chętnie! Poproszę filiżankę herbaty.

Yvonne en Ingrid gaan naar Rotterdam, en ik ga ook mee.
Yvonne i Ingrid jadą do Rotterdamu i ja też z nimi jadę.

Misschien vertrek ik zaterdag, misschien ook niet.
Może wyjadę w sobotę, a może i nie.

Ik weet dat het niet mag maar ik doe het toch!
Wiem, że to nie jest dozwolone, ale ja i tak to (z)robię.

De tentoonstelling is niet spectaculair maar toch aardig om te zien.
Wystawa nie jest szczególna, ale pomimo to warta obejrzenia.

ZAŁĄCZNIK VII: Odnośniki do osób i rzeczy

Jeśli chcemy się odnieść do osób lub rzeczy, to można wtedy użyć zaimków osobowych. Zaimków wskazujących używa się szczególnie przy zaakcentowaniu danego rzeczownika. Można ich użyć również *bez* rzeczownika (w rozdziale 11 zaimek wskazujący zajmował miejsce przed nim), do którego się odnoszą. Są tylko dwie formy, których używa się samodzielnie: **die** i **dat**. Zajmują one pierwsze miejsce w zdaniu, ponieważ są akcentowane. **Die** używa się dla osób, zarówno w liczbie pojedynczej, jak i mnogiej; dla rzeczy używa się **die** lub **dat**: **die** dla **de**-wyrazów w liczbie pojedynczej oraz dla liczby mnogiej, **dat** dla **het**-wyrazów w liczbie pojedynczej.

a. Odnośniki do osób

Rodzaj męski, liczba pojedyncza

Wat vind je van de nieuwe buurman?
Co sądzisz o nowym sąsiedzie?

Zaimek osobowy:

podmiot: **Hij** is heel aardig.

dopełnienie: Ik vind **hem** heel aardig.

po przyimku: Ik praat vaak met **hem**.

On jest bardzo miły.

Uważam go za miłego (sąsiada).

Często z nim rozmawiam.

Zaimek wskazujący:

podmiot: **Die** is heel aardig.

dopełnienie: **Die** vind ik aardig.

On jest bardzo miły.

Uważam go za bardzo miłego (sąsiada).

Rodzaj żeński, liczba pojedyncza

Wat vind je van de nieuwe buurvrouw?
Co sądzisz o nowym sąsiadce?

Zaimek osobowy:

podmiot: **Ze** is heel aardig.¹¹¹

dopełnienie: Ik vind **haar** heel aardig.

po przyimku: Ik praat vaak met **haar**.

Ona jest bardzo miła.

Uważam ją za miłą (sąsiadkę).

Często z nią rozmawiam.

Zaimek wskazujący:

subject: **Die** is heel aardig.

object: **Die** vind ik heel aardig.

Ona jest bardzo miła.

Uważam ją za miłą (sąsiadkę).

¹¹¹ Lub: **Zij**.

Liczba mnoga

Wat vind je van onze nieuwe burenen?
Co sądzisz o naszych nowych sąsiadach?

Zaimek osobowy:

podmiot: Ze zijn heel aardig. ¹¹²	Oni są bardzo mili.
dopełnienie: Ik vind ze heel aardig. ¹¹³	Uważam ich za miłych (sąsiadów).
po przyimku: Ik praat vaak met ze . ¹¹⁴	Często z nimi rozmawiam.

Zaimek wskazujący:

podmiot: Die zijn heel aardig.	Oni są bardzo mili.
dopełnienie: Die vind ik heel aardig.	Uważam ich za miłych (sąsiadów).

b. Odnośniki do rzeczy

De-wyrazy, liczba pojedyncza

Waar is de krant?
Gdzie jest gazeta?

Zaimek osobowy:

podmiot: Hij is er nog niet.	Jeszcze jej nie ma.
dopełnienie: Ik zie hem nergens.	Nigdzie jej nie widzę.
po przyimku: Ik zoek er al uren naar . ¹¹⁵	Godzinami jej szukam.

Zaimek wskazujący:

podmiot: Die is er nog niet.	Jeszcze jej nie ma.
dopełnienie: Die zoek ik al uren.	Godzinami jej szukam.
Die zie ik nergens.	Nigdzie jej nie widzę.

Het-wyrazy, liczba pojedyncza

Waar is mijn woordenboek?
Gdzie jest mój słownik?

Zaimek osobowy:

podmiot: Het staat niet in de kast.	Nie stoi na półce.
dopełnienie: Ik zie het nergens.	Nigdzie go nie widzę.
po przyimku: Ik zoek er al uren naar .	Godzinami go szukam.

¹¹² Lub: **Zij**.

¹¹³ Lub: **hen**.

¹¹⁴ Lub: **hen**.

¹¹⁵ Czasownik **zoeken** łączy się w tym zdaniu z przyimkiem **naar**. Pełna konstrukcja wyglądałaby następująco: Ik zoek al uren naar de krant. Jeśli chce się tylko krótko odnieść do rzeczownika, to zamienia się **naar de krant** przez **ernaar**. Tak jak już to widzieliśmy w rozdziale 12, **er** odnosi się tylko do rzeczy, natomiast nigdy do osób. **Ernaar** jest rozdzielne. Jeśli chce się ten odnośnik zaakcentować, to powie się wtedy: **Daar** zoek ik al uren **naar**!

Zaimek wskazujący:

podmiot: **Dat** ligt niet op tafel.
dopełnienie: **Dat** zoek ik al uren.
Dat zie ik nergens.

Nie stoi na półce.
Godzinami go szukam.
Nigdzie go nie widzę.

Liczba mnoga

Waar zijn mijn tijdschriften?
Gdzie są moje tygodniki?

Zaimek osobowy:

podmiot: **Ze** zijn onvindbaar.
dopełnienie: Ik zie **ze** nergens.
po przyimku: Ik zoek **er** al uren **naar**.

Są nie do znalezienia.
Nigdzie ich nie widzę.
Godzinami ich szukam.

Zaimek wskazujący:

podmiot: **Die** zijn onvindbaar.
dopełnienie: **Die** zoek ik al uren.
Die zie ik nergens.

Są nie do znalezienia.
Godzinami ich szukam.
Nigdzie ich nie widzę.

ZALĄCZNIK VIII: Podstawowe pojęcia gramatyczne

aanwijzend voornaamwoord	zaimek wskazujący
accentteken	akcent
achtervoegsel	przyrostek
afgeleid	utworzony od
apostrof	apostrof
beklemtoond	zaakcentowany
bepaald	określony
betrekkelijk voornaamwoord	zaimek względny
betrekkelijke bijzin	zdanie względne
bezittelijk voornaamwoord	zaimek dzierżawczy
bijvoeglijk naamwoord/adjectief	przymiotnik
bijwoord	przysłówek
bijzin	zdanie poboczne
directe rede	mowa niezależna
enkelvoud	liczba pojedyncza
formeel	formalny
gebiedende wijs	tryb rozkazujący
geslacht	rodzaj gramatyczny
gesloten lettergreep/syllabe	sylaba zamknięta
gesloten vraag	pytanie zamknięte/rozstrzygnięcia
gespecificeerd	określony
hoeveelheidswoord	wyraz określający ilość
hoofdletter	wielka litera
hoofdtelwoord	liczebnik główny
hoofdwerkwoord	czasownik główny
hoofdzin	zdanie główne
hulpwerkwoord	czasownik posiłkowy
indirecte rede	mowa zależna
infinitief	bezokolicznik
informeel	nieformalny
inversie	inwersja
ja-nee-vraag	pytanie zamknięte/rozstrzygnięcia
kleine letter	mała litera
klinker	samogłoska
klinkerletter	samogłoska
lettergreep	sylaba
lidwoord	rodzajnik
lijdend voorwerp	dopełnienie bliższe
lijdende vorm	zdanie w stronie biernej
mannelijk	męski
mededeling	zdanie oznajmujące
medeklinker	spółgłoska
meervoud	liczba mnoga
meewerkend voorwerp	dopełnienie dalsze
modaal (hulp)werkwoord	czasownik modalny
naamval	przypadek
nevenschikkend voegwoord	spójnik zdania współrzędnego

niet-telbaar	niepoliczalny
onbeklemtoond	nieakcentowany
onbepaald	nieokreślony
onbepaald voornaamwoord/telwoord	zaimek/liczebnik nieokreślony
onderschikkend voegwoord	spójnik zdania podrzędnego
onderwerp	podmiot
ongespecificeerd	nieokreślony
onpersoonlijk	nieosobowy
onregelmatig	nieregularny
onscheidbaar	nierozdzielny
ontkenning	przeczenie
onzijdig	nijaki
open lettergreep/syllabe	sylaba otwarta
open vraag	pytanie otwarte/dopełnieniowe
overtreffende trap/superlatief	stopień najwyższy
passieve zin	zдание w stronie biernej
persoonlijk voornaamwoord	zaimek osobowy
persoonsvorm	osobowa forma czasownika
rangtelwoord	liczebnik porządkowy
regelmatig	regularny
samengesteld woord	wyraz złożony
samengestelde zin	zдание złożone
samenstelling	rzeczownik złożony
scheidbaar	rozdzielny
schrijftaal	język pisany
spreektaal	język mówiony
stam van het werkwoord	rdzeń czasownika
stam	rdzeń
stofnaam	nazwa materiału
substantief	podmiot
tegenwoordige tijd	czas teraźniejszy
telwoord	liczebnik
toekomende tijd	czas przyszły
trema	trema
uitgang	końcówka
uitspraak	wymowa
vergrotende trap/comparatief	stopień wyższy
verkleinwoord	zdrobnienie
verleden tijd	czas przeszły
vervoegen	koniugować/odmienić (czasownik) przez osoby
verzwakte vorm	forma zredukowana
vocaal	samogłoska
voegwoord	spójnik
voltooid deelwoord	imiesłów czasu przeszłego
voltooid tegenwoordige tijd	czas teraźniejszy
voltooid verleden tijd	czas przeszły złożony/czas przeszły dokonany
voltooidde tijd	czas dokonany
voorlopig onderwerp	podmiot gramatyczny
voorvoegsel	przedrostek
voorzetsel	przyimek

vraag
vraagwoord
vrouwelijk
wederkerend voornaamwoord
wederkerig voornaamwoord
werkwoord met vast voorzetsel
werkwoord
woordvolgorde
zelfstandig naamwoord/substantief
zin
zinsdeel

pytanie
zaimiek pytający
żeński
zaimiek zwrotny
zaimiek wzajemny
czasownik z przyimkiem/rekcja czasownika
czasownik
szyk wyrazów
rzeczownik
zdanie
część zdania